

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ І
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Фрицюк В.А.

**РОЗРОБКА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ПРОЄКТУ:
навчально-методичний посібник
для самостійної роботи**

Вінниця - 2026

УДК 378.041:001.817(072)

Навчально-методичний посібник рекомендований до друку рішенням вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №16 від 27.05.2026 р.)

Рецензенти:

Акімова О.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і освітнього менеджменту;

Волошина О.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і освітнього менеджменту

Ф

29 Розробка дисертаційного проєкту: навчально-методичний посібник для самостійної роботи аспірантів / упорядник: Фрицюк В.А., Вінниця : «Твори», 2026. 120 с.

У виданні «Розробка дисертаційного проєкту: навчально-методичний посібник для самостійної роботи» подано завдання для самостійної роботи для здобувачів наукового ступеня доктора філософії. Для викладачів, здобувачів вищої освіти за спеціальністю А1 Освітні науки. Освітньо-наукова програма: Освітні, педагогічні науки.

УДК 378.041:001.817(072)

© Фрицюк 2026

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичний посібник розроблено для здобувачів вищої освіти за спеціальністю А1 Освітні науки (Освітньо-наукова програма: Освітні, педагогічні науки).

Ефективна організація самостійної роботи аспірантів сприятиме реалізації мети викладання навчальної дисципліни «Розробка дисертаційного проєкту», що полягає у формуванні спеціальної (дослідницької) компетентності: здатності до реалізації наукового дослідження в галузі педагогіки; методичному і організаційному забезпеченню підготовки дисертаційного проєкту, а також формування компетенцій, пов'язаних з ефективним плануванням наукової роботи під час написання дисертації.

Використання навчально-методичного посібника для самостійної роботи аспірантів сприяє оволодінню здобувачами основами сучасних досліджень в галузі педагогіки; ознайомленню з джерелами й умовами дослідницького пошуку в педагогіці; оволодінню ними методологічними принципами реалізації досліджень; опануванню логікою наукового дослідження з педагогіки; оволодінню методами реалізації дослідження (теоретичними, емпіричними, соціологічними, математичної статистики, зведення й обробки результатів).

Також використання навчально-методичного посібника позитивно впливає на формування у аспірантів таких загальних компетентностей: здатність до критичного мислення, аналізу, синтезу, оцінки, порівняння педагогічних явищ і процесів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків; здатність до постановки проблем, генерування нових ідей (креативності) і розв'язання науково-дослідницьких і професійно-педагогічних завдань, розробки та управління науковими і творчими проєктами; здатність до організації та проведення комплексних наукових досліджень на основі системного підходу і

застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; здатність дотримуватись норм наукової етики, моральних цінностей, правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях і педагогічній діяльності; здатність до самооцінювання та самовдосконалення, планування і здійснення безперервного саморозвитку.

Вагомим є вплив цієї навчальної дисципліни на розвиток фахових компетентностей аспірантів за спеціальністю А1 Освітні науки, зокрема: володіння знаннями про основні педагогічні проблеми, підходи, концепції, технології і методики, історію розвитку та сучасний стан наукових знань у галузі освіти, володіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку; здатність до пошуку, критичного аналізу та інтерпретації даних для наукових досліджень і практичної діяльності в галузі освіти; здатність з використанням сучасного методо-логічного інструментарію планувати та проводити дослідження, які забезпечують одержання нових наукових результатів у галузі освіти, розширення та переоцінку наявних знань і професійної практики; здатність генерувати й обґрунтовувати нові ідеї у галузі освіти, формулювати гіпотези й визначати оптимальні стратегії проведення наукових досліджень, інтерпретувати та презентувати результати наукових пошуків, оцінювати межі та перспективи їх застосування, публічно захищати результати дослідження; здатність планувати та реалізовувати наукові, дослідницькі, творчі проекти, брати участь у створенні, оцінюванні, презентації, вдосконаленні освітніх програм з урахуванням позицій стейкхолдерів; здатність здійснювати професійну, методичну та наукову експертизу освітніх програм, навчально-методичних матеріалів, результатів досліджень.

Крім того, в результаті вивчення навчальної дисципліни «Розробка дисертаційного проєкту» аспіранти мають навчитися: орієнтуватися в основних концепціях, теоріях і

питаннях філософії та методології науки, аналізувати актуальні проблеми і тенденції розвитку науки та освіти; володіти методологією наукового пізнання та новітніми методами наукових досліджень, уміти здійснювати огляд, критичний аналіз і узагальнення наукових поглядів і емпіричних результатів у галузі дослідження, обґрунтовувати і формулювати власну наукову позицію; планувати, організовувати і здійснювати наукові дослідження в галузі освіти; формулювати наукові гіпотези і завдання, обирати адекватні теоретичні й емпіричні методи дослідження; оцінювати реалізацію етапів експериментальної роботи з використанням сучасних цифрових технологій; здійснювати якісний і кількісний аналіз емпіричних даних з використанням методів математичної статистики; уміти формулювати висновки й узагальнення, визначати перспективи подальших досліджень; здійснювати пошук, інтерпретацію, критичний аналіз і узагальнення наукової інформації в галузі освіти; дотримуватись в освітній і науковій діяльності норм професійної етики та академічної доброчесності, оцінювати морально-етичні аспекти наукових досліджень, організовувати конструктивну міжособистісну взаємодію з суб'єктами професійної і дослідницької діяльності на засадах діалогу, партнерства та взаємної поваги; застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні (цифрові) технології у викладацькій і науково-дослідницькій діяльності; використовувати універсальні та спеціалізовані інформаційні ресурси, сучасні програмні засоби та пошукові технології для роботи з науковими джерелами і базами даних; здійснювати експертизу навчальних програм, публікацій, освітніх і наукових проєктів, результатів досліджень відповідно до етичних і професійних стандартів.

Тема 1

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Вступ до теми: понятійний апарат дослідження
2. Поняття науки: сутність, значення, функції
3. Характеристика наукового знання: відмінність від повсякденного досвіду
4. Предмет, об'єкт та мета науки
5. Класифікація наук: фундаментальні, прикладні, гуманітарні, природничі
6. Структура наукового знання: категорії, принципи, гіпотези, теорії
7. Етапи та ознаки наукового дослідження
8. Критерії науковості та особливості наукового пізнання
9. Псевдонаука, паранаука, інженерні вчення: визначення та ознаки
10. Формулювання мети та завдань дослідження
11. Практична значущість наукових досліджень

Практичні завдання:

Пропоновані завдання орієнтовані не лише на відтворення теоретичного матеріалу, а й на розвиток критичного мислення, аналітичних навичок аспірантів та безпосереднє застосування знань до власного дисертаційного дослідження.

Завдання 1. Вступ до теми: понятійний апарат дослідження

Ознайомтеся з паспортом вашої спеціальності або сучасними дисертаційними роботами за вашим напрямом. Виділіть 10–15 базових наукових термінів, які формують основу вашої майбутньої дисертації. Укладіть «Робочий глосарій дисертанта», навівши дефініції цих понять із посиланням на авторитетні джерела (енциклопедії, монографії). Обґрунтуйте, чому саме ці поняття є ключовими.

Завдання 2. Поняття науки: сутність, значення, функції

Напишіть мініесе (до 2 сторінок) на тему: «Які функції науки (пізнавальна, прогностична, практично-перетворювальна, культурно-освітня) є домінантними у моєму дисертаційному проєкті?». Проілюструйте кожен обрану функцію конкретними прикладами з вашої наукової галузі.

Завдання 3. Характеристика наукового знання: відмінність від повсякденного досвіду

Оберіть будь-яке просте явище або проблему з вашої предметної сфери. Опишіть його:

1. З позиції повсякденного (буденного) досвіду людини.
2. З позиції наукового знання (із застосуванням наукової термінології, законів, причинно-наслідкових зв'язків).

Заповніть порівняльну таблицю за критеріями: мова опису, рівень об'єктивності, методи отримання знання, сфера застосування.

Завдання 4. Предмет, об'єкт та мета науки

Заповніть методологічну матрицю для вашого дисертаційного дослідження. Сформулюйте:

Об'єкт дослідження (процес або явище, що породжує проблемну ситуацію).

Предмет дослідження (те, що міститься в межах об'єкта і підлягає безпосередньому вивченню – властивості, зв'язки, функції).

Мета дослідження (кінцевий результат).

Поясніть, як співвідносяться між собою об'єкт і предмет вашої роботи (співвідношення цілого і частини).

Завдання 5. Класифікація наук: фундаментальні, прикладні, гуманітарні, природничі

Визначте місце вашої спеціальності та безпосередньо теми дисертації в загальній класифікації наук. Дайте відповіді на запитання:

1. Ваше дослідження є суто фундаментальним, прикладним чи має комплексний характер?

2. Які міждисциплінарні зв'язки (на стику з іншими науками – гуманітарними, природничими, технічними) ви можете використати для поглиблення наукової новизни вашої роботи?

Завдання 6. Структура наукового знання: категорії, принципи, гіпотези, теорії

Розробіть теоретичну модель вашого дослідження, заповнивши такі блоки:

Категоріальний апарат: на які фундаментальні категорії спирається робота?

Методологічні принципи: які загальнонаукові чи спеціальні принципи лежать в основі вашого підходу?

Наукова гіпотеза: сформулюйте робочу гіпотезу за схемою: «Якщо... [впровадити/змінити/застосувати], то... [це дозволить підвищити/покращити], оскільки... [теоретичне обґрунтування]».

Завдання 7. Етапи та ознаки наукового дослідження

Складіть індивідуальний план-графік (таймлайн) реалізації вашого дисертаційного проєкту на 3–4 роки аспірантури. Розпишіть конкретні кроки відповідно до етапів наукового дослідження: підготовчий (вибір теми, пошук літератури), етап безпосереднього дослідження (експерименти, збір даних, теоретичний аналіз) та заключний (оформлення тексту, апробація результатів).

Завдання 8. Критерії науковості та особливості наукового пізнання

Оберіть одну наукову статтю фахового видання за темою вашої дисертації. Проведіть її експертну оцінку на відповідність критеріям науковості. Опишіть, як в авторів статті виявляються такі ознаки:

Об'єктивність (наявність доказової бази, відсутність емоційних оцінок).

Системність (логіка викладу, структура).

Верифікованість/відтворюваність (чи можна повторити дослідження й отримати такі самі результати?).

Обґрунтованість (посилання на попередників, методологія).

Завдання 9. Псевдонаука, паранаука, інженерні вчення: визначення та ознаки

Знайдіть у відкритих джерелах (ЗМІ, соцмережі, блоги) публікацію або теорію, яка позиціонується як «сенсаційне відкриття» у вашій або суміжній галузі знань, але має ознаки псевдонауки чи паранауки. Проаналізуйте цей кейс. Виділіть маркери псевдонауковості (наприклад: апеляція до авторитетів/космосу, відсутність математичного або

експериментального підтвердження, нехтування законами логіки, невизначеність понять).

Завдання 10. Формулювання мети та завдань дослідження

Сформулюйте мету свого дисертаційного проєкту. Здійсніть її декомпозицію – розпишіть 4–5 конкретних завдань, які необхідно вирішити для досягнення цієї мети.

Методична підказка: Завдання мають починатися з дієслів: *проаналізувати...*, *обґрунтувати...*, *розробити...*, *дослідити...*, *експериментально перевірити...*. Слідкуйте, щоб завдання відображали хронологічну та логічну послідовність розгортання дослідження (від теорії до практики та рекомендацій).

Завдання 11. Практична значущість наукових досліджень

Дайте відповідь на запитання: «Кому і як допоможуть результати моєї дисертації?». Сформулюйте абзац для підрозділу «Практичне значення отриманих результатів» вашого майбутнього реферату/дисертації. Опишіть:

1. Конкретні галузі, підприємства, установи або навчальний процес, де можуть бути впроваджені ваші розробки.

2. Форму впровадження (методичні рекомендації, патенти, програмні продукти, законопроекти, технологічні карти тощо).

10 запитань для самоперевірки:

1. У чому полягає мета науки як сфери людської діяльності?
2. Що відрізняє наукове знання від повсякденного досвіду?
3. Які функції виконує наука в сучасному суспільстві?

4. Які є основні пізнавальні елементи науки?
5. Як класифікуються науки за предметом вивчення?
6. Які існують ознаки наукового дослідження?
7. Назвіть і коротко охарактеризуйте основні етапи наукового дослідження.
8. У чому полягає різниця між паранаукою, псевдонаукою та інженерними вченнями?
9. Як формулюється мета наукового дослідження?
10. Чому важливо чітко визначати завдання дослідження?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте, що таке наука в різних аспектах: як система знань, як форма суспільної свідомості, як соціальний інститут.
2. Поясніть, чому не кожне знання можна вважати науковим.
3. Сформулюйте, які риси відрізняють наукове пізнання від інших форм пізнання (релігійного, побутового, міфологічного).
4. Порівняйте гуманітарні та природничі науки за наведеними критеріями.
5. Обґрунтуйте, чому наука починається з подиву, за Аристотелем.
6. Проаналізуйте, у чому полягає принципова різниця між методом індукції та дедукції в науковому пошуку.
7. Визначте, які структурні компоненти включає наукова теорія.
8. Складіть схему етапів наукового дослідження з коротким описом кожного з них.
9. Назвіть основні ознаки псевдонаукового дослідження та наведіть приклади.
10. Поясніть, як формулюються мета і завдання дисертаційного дослідження.

11. Сформулюйте, що таке практична значущість наукового дослідження та як її довести.
12. Підготуйте коротке есе (1 сторінка) на тему: «Яка роль науки в сучасному світі?»

Тест за темою 1

1. Що є головною функцією наукової діяльності?

- а) Удосконалення виховання
- б) Підвищення культурного рівня суспільства
- в) Пізнання – від живого споглядання до абстрактного мислення і від нього – до практики
- г) Розвиток художнього мислення

2. Що вважається науковим знанням?

- а) Інформація з художньої літератури
- б) Побутовий досвід
- в) Усвідомлена закономірність між фактами
- г) Релігійні переконання

3. Яка з функцій не належить до основних функцій науки?

- а) Пізнавальна
- б) Практична
- в) Культурно-виховна
- г) Рекреаційна

4. Яка наука орієнтована на створення нових знань без негайної практичної користі?

- а) Прикладна
- б) Фундаментальна
- в) Інженерна
- г) Технічна

5. Як називається система знань, що пояснює та прогнозує явища на основі законів і принципів?

- а) Категорія
- б) Закон
- в) Гіпотеза
- г) Теорія

6. Яка помилка є характерною для псевдонауки?

- а) Використання емпіричних досліджень
- б) Вивчення об'єктивної реальності
- в) Посилання на авторитет замість перевірки гіпотез
- г) Формулювання гіпотез для експерименту

7. Що є метою наукового дослідження?

- а) Розвага й самореалізація дослідника
- б) Пошук авторитетної думки
- в) Запланований конструктивний результат
- г) Популяризація мистецтва

8. Який етап наукового дослідження включає експеримент, коригування результатів та публікацію проміжних результатів?

- а) Організаційний
- б) Дослідний
- в) Узагальнення
- г) Реалізація

9. Який критерій не є ознакою гуманітарних наук (на відміну від природничих)?

- а) Індивідуалізуюча методологія
- б) Вплив цінностей
- в) Якісні характеристики
- г) Ідеологічний нейтралітет

10. Що таке паранаука?

- а) Розділ інженерних наук
- б) Вчення, що ґрунтується на антинаукових постулатах
- в) Сфера суспільно-гуманітарних знань
- г) Частина фундаментальних наук

Тема 2

ПРИНЦИПИ Й МЕТОДИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ. ВИБІР ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

- 1.** Постановка наукової проблеми: суть і критерії
- 2.** Суперечності як джерело виникнення наукової проблеми
- 3.** Відмінність між науковою проблемою і практичним завданням
- 4.** Роль проблеми в педагогічному дослідженні
- 5.** Вибір теми дослідження: значення, види тем, типові помилки
- 6.** Критерії актуальності теми дослідження
- 7.** Відмінність між фундаментальним і прикладним дослідженням
- 8.** Новизна як обов'язкова вимога до теми дослідження
- 9.** Визначення об'єкта і предмета дослідження
- 10.** Приклади формулювання об'єкта і предмета дослідження

11. Послідовність етапів виконання дисертаційного дослідження
12. Планування дослідження: види планів, динамічність творчого процесу

Практичні завдання:

Завдання 1-2. Постановка наукової проблеми та суперечності як її джерело

Наукова проблема завжди виникає з певної суперечності. Проаналізуйте стан справ у вашій галузі дослідження та заповніть «Матрицю суперечностей». Сформулюйте 2-3 суперечності за такими векторами:

1. *Між потребами суспільства/практики та наявним станом наукового знання* (наприклад: потреба є, а технології чи методики немає).

2. *Між новими емпіричними фактами та старими теоретичними концепціями* (факти не вписуються у відомі теорії).

На основі виявлених суперечностей сформулюйте головну наукову проблему вашого дисертаційного дослідження у вигляді запитання (Що потрібно дізнатися/розробити/дослідити, щоб вирішити суперечність?).

Завдання 3. Відмінність між науковою проблемою і практичним завданням

Нижче наведено перелік завдань. Розподіліть їх на дві колонки: «Наукова проблема» та «Практичне завдання». Обґрунтуйте свій вибір.

Кейси для аналізу:

1. Розробити алгоритм роботи чат-бота для технічної підтримки клієнтів банку.

2. Виявити закономірності впливу штучного інтелекту на когнітивні здібності студентів.

3. Створити базу даних співробітників підприємства.
4. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади формування екологічної культури в умовах урбанізації.

Індивідуальна частина: сформулюйте одне суто практичне завдання та одну наукову проблему з вашої професійної діяльності.

Завдання 4. Роль проблеми в педагогічному (та галузевому) дослідженні

Знайдіть в інституційному репозитарії або базі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського автореферат захищеної дисертації (бажано з педагогічних наук або за вашою спеціальністю).

Знайдіть у тексті абзаци, де автор описує суперечності та формулює проблему.

Проаналізуйте, як вирішення цієї проблеми вплинуло на освітній (або виробничий) процес. Напишіть коротке резюме: «Чому це дослідження було життєво необхідним для педагогічної/галузевої практики?».

Завдання 5. Вибір теми дослідження: значення, види тем, типові помилки

Запишіть поточне (або орієнтовне) формулювання вашої дисертаційної теми. Перевірте її на наявність типових помилок, відповівши на запитання:

1. Чи не є тема занадто широкою («глобальною»)? Як її можна звужити?
2. Чи не є вона занадто вузькою (не вистачить матеріалу для дисертації)?
3. Чи немає в назві теми публіцистичних, ненаукових або емоційних слів?
4. Чи відображає тема процес або явище, а не просто констатацію факту?

Запропонуйте 3 альтернативні (робочі) варіанти формулювання вашої теми.

Завдання 6. Критерії актуальності теми дослідження

Розробіть перший попередній план розділу «Актуальність теми» (обсяг — до 1 сторінки). Обґрунтування має обов'язково включати три рівні:

Соціально-економічний (або соціокультурний) рівень: Чому це важливо для держави, суспільства чи економіки сьогодні?

Науковий рівень: Чого не вистачає в сучасній науці (які "білі плями" є в теорії)? Хто з учених уже досліджував подібне, але що залишилося невирішеним?

Особистісний/інституційний рівень: Як тема пов'язана з науковими планами вашої кафедри/установи?

Завдання 7. Відмінність між фундаментальним і прикладним дослідженням

Уявіть, що ви можете розгорнути ваше дослідження у двох різних напрямках. Напишіть короткий концепт (по 2-3 речення) вашої роботи, якби вона була:

1. Абсолютно фундаментальною (пошук нових законів, розробка суто абстрактних теорій, без прив'язки до негайного впровадження).

2. Абсолютно прикладною (створення конкретної технології, методики, приладу чи нормативного акта для негайного використання).

Зробіть висновок про реальний баланс фундаментального і прикладного у вашій дисертації.

Завдання 8. Новизна як обов'язкова вимога до теми дослідження

Відповідно до вимог, наукова новизна дисертації оцінюється за трьома рівнями. Заповніть таблицю щодо очікуваних результатів вашого дослідження, використовуючи стандартні кліше:

Вперше: (що саме ви плануєте відкрити, розробити, довести таке, чого до вас ніхто не робив у науці?).

Удосконалено: (яку існуючу методику, класифікацію, модель, процес ви покращите/адаптуєте/модифікуєте?).

Набуло подальшого розвитку: (які відомі теорії або поняття ви розширите чи доповните новими даними?).

Завдання 9-10. Визначення та приклади об'єкта і предмета дослідження

Формулювання завдання:

Частина А (тренувальна): Дано об'єкти дослідження. Сформулюйте до них відповідні предмети (звуйте фокус).

1. *Об'єкт:* професійна підготовка студентів-медиків. -> *Предмет:* ...?

2. *Об'єкт:* економічна безпека підприємства. -> *Предмет:* ...?

3. *Об'єкт:* кліматичні зміни в Європі. -> *Предмет:* ...?

Частина Б (індивідуальна): Визначте об'єкт і предмет вашого дисертаційного дослідження. Пам'ятайте правило: Об'єкт драфт – це широке поле (процес чи явище), а Предмет – це той конкретний аспект, кут зору, властивість об'єкта, яка безпосередньо вивчається і виноситься в назву теми.

Завдання 11-12. Послідовність етапів та планування дослідження (динамічність процесу)

1. Розробіть орієнтовний розгорнутий план вашої дисертації (Вступ, 3-4 розділи з підрозділами, Висновки, Додатки). Назви розділів мають логічно впливати із завдань дослідження (див. попередню тему).

2. Рефлексія щодо динамічності: Напишіть коротке пояснення, які пункти вашого плану є найбільш "вразливими" і можуть бути змінені (скориговані) у процесі роботи та під впливом яких факторів (наприклад: результати експерименту виявляться несподіваними, з'являться нові публікації конкурентів у цій сфері тощо). Як ви плануєте адаптувати своє дослідження в разі таких змін?

10 запитань для самоперевірки:

1. Що таке наукова проблема? Які існують критерії її наявності?
2. Чим наукова проблема відрізняється від практичного завдання?
3. Які суперечності можуть зумовлювати появу наукової проблеми?
4. Які типи тем досліджень ви знаєте? Який тип є найкращим?
5. Що означає актуальність наукового дослідження?
6. У чому різниця між прикладним і фундаментальним дослідженням?
7. Як визначити об'єкт і предмет педагогічного дослідження?
8. Наведіть приклади правильного формулювання об'єкта та предмета дослідження.
9. Яка послідовність виконання дисертаційного дослідження?
10. Які вимоги до планування дисертаційної роботи?

Завдання для самостійної роботи:

1. Поясніть, у чому полягає сутність наукової проблеми та як її відрізнити від практичного завдання.
2. Визначте приклади суперечностей, які можуть бути основою педагогічного дослідження.

3. Оцініть тему вашого майбутнього наукового дослідження з точки зору актуальності.
4. Проаналізуйте одну з уже захищених дисертацій і визначте, чи чітко сформульовано в ній проблему.
5. Сформулюйте тему педагогічного дослідження за актуальною проблемою сучасної освіти.
6. Зіставте фундаментальні та прикладні дослідження. Складіть таблицю порівняння.
7. Складіть приклад теми дослідження з розкриттям її об'єкта і предмета.
8. Обґрунтуйте, чому правильний вибір теми – запорука успіху наукового дослідження.
9. Підготуйте коротке повідомлення про етапи підготовки до написання дисертації.
10. Назвіть типові помилки під час формулювання теми дослідження. Як їх уникнути?
11. Складіть індивідуальний план дослідницької роботи (3–5 основних кроків).
12. Проведіть аналіз однієї педагогічної проблеми з урахуванням критеріїв: актуальність, новизна, практична значущість.

Тест за темою 2

1. Що є основною ознакою наукової проблеми?

- а) Відсутність досліджень з теми
- б) Великий обсяг матеріалу
- в) Наявність об'єктивних суперечностей
- г) Практична важливість

2. Яке з наведених завдань не є педагогічною проблемою?

- а) Формування пізнавальної самостійності
- б) Діагностика відставання учнів

- в) Недостатнє фінансування школи
- г) Пошук методів навчання

3. Що з переліченого є прикладом практичного завдання, а не наукової проблеми?

- а) Аналіз інноваційного потенціалу навчального закладу
- б) Оптимізація температурного режиму в класах
- в) Формування екологічної свідомості
- г) Розробка педагогічних умов

4. Яке дослідження спрямоване на розширення теоретичного розуміння?

- а) Прикладне
- б) Фундаментальне
- в) Технічне
- г) Експериментальне

5. Що відноситься до внутрішньої ознаки наукової проблеми?

- а) Наявність запитального речення
- б) Існування передумов у вигляді суджень
- в) Формулювання теми
- г) Використання термінів

6. Як називається найбільш значуща властивість об'єкта, яка вивчається у дослідженні?

- а) Мета
- б) Проблема
- в) Предмет
- г) Теорія

7. Який з критеріїв найперше враховується при виборі теми дослідження?

- а) Обсяг літератури
- б) Особиста зацікавленість
- в) Актуальність
- г) Простота реалізації

8. Що є прикладом об'єкта педагогічного дослідження?

- а) Учні початкової школи
- б) Комп'ютери в класі
- в) Процес професійної підготовки
- г) Підручники для 5 класу

9. До якого типу належать теми, що формуються у межах наукових планів установ?

- а) Ініціативні
- б) Спонтанні
- в) Замовлені
- г) Уніфіковані

10. Який документ визначає спеціальність, терміни та етапи дослідження для здобувача?

- а) Тема дисертації
- б) Робочий план
- в) Індивідуальний план навчання
- г) Висновки дисертації

Тема 3

**МЕТОДОЛОГІЧНІ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

План

1. Визначення понять: метод, методика, методологія

2. Співвідношення понять «метод», «методика», «методологія» в науковому пізнанні
3. Methodика дослідження як система прийомів і способів
4. Роль теоретичних позицій дослідника у виборі методів
5. Організація дослідження: від збору фактів до побудови концепції
6. Methodологія як наука про структуру і логіку дослідження
7. Methodологія: філософські засади і дискусійність поняття
8. Функції методології в науковому дослідженні
9. Рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий
10. Загальнонаукова методологія: типи підходів у педагогічному дослідженні
11. Конкретно-наукова методологія: методи і процедури в педагогіці
12. Проблеми неправильного визначення методологічних засад
13. Роль фундаментальних педагогічних теорій у визначенні методології

Завдання 1. Диференціація понять: метод, методика, методологія

Уявіть, що ви проводите педагогічне дослідження на тему: «Формування критичного мислення у студентів у процесі вивчення фахових дисциплін».

Розподіліть наведені нижче елементи за трьома категоріями: «Methodологія», «Methodика», «Method».

Елементи для аналізу:

1. Діяльнісний підхід (навчання через розв'язання проблемних задач).
2. Анкетування студентів.

3. Покрокова інструкція з проведення ділової гри на семінарі.
4. Тестування рівня когнітивних здібностей.
5. Системний підхід (розгляд мислення як складної багаторівневої системи).
6. Комплекс вправ та алгоритм їх оцінювання.

Індивідуальна частина: Наведіть по одному власному прикладу методу, методики та методологічної позиції з вашого дисертаційного дослідження.

Завдання 2. Рівні методології наукового пізнання

Методологія сучасного педагогічного дослідження будується за ієрархічним принципом. Заповніть «Багаторівневу матрицю методології» для вашої власної дисертації:

Філософський рівень: (наприклад: гуманізм, екзистенціалізм, прагматизм, діалектика). Як ця філософська течія визначає ваш погляд на людину/освіту?

Загальнонауковий рівень: (наприклад: системний, синергетичний, інформаційний підходи). Як ви застосуєте цей підхід до аналізу вашого об'єкта?

Конкретно-науковий (педагогічний) рівень: (наприклад: особистісно-орієнтований, компетентнісний, аксіологічний підходи). Чому саме цей підхід є робочим інструментом вашої дисертації?

Завдання 3. Роль фундаментальних педагогічних теорій (теоретичні засади)

Будь-яке дослідження не виникає на порожньому місці, а спирається на вже доведені теорії. Визначте 3-4 фундаментальні педагогічні або психологічні теорії/концепції, які є базою для вашої роботи (наприклад, теорія поетапного формування розумових дій, теорія розвивального навчання, концепція неперервної освіти тощо).

Заповніть таблицю за зразком:

Назва теорії та її автор(и). Сутність теорії (1-2 речення). Як ця теорія використовується у вашій дисертації?

Завдання 4. Вибір та обґрунтування загальнонаукових та педагогічних підходів

Часто в дисертаціях підходи перераховуються формально. Ваше завдання – написати фрагмент тексту (до 1 сторінки) для розділу «Методологічні засади», де ви не просто назвете 2-3 ключові підходи (наприклад, *системно-структурний* та *компетентнісний*), а предметно обґрунтуєте їх застосування за формулою:

«[Назва підходу] дозволив нам розглянути [ваш об'єкт дослідження] як..., що дало змогу виявити... та розробити...».

Завдання 5. Конструювання методичного інструментарію дослідження

Розподіліть методи, які ви плануєте використати у своїй дисертації, за трьома групами. Для кожного методу обов'язково вкажіть мету його застосування (що конкретно він дозволить з'ясувати або зробити).

1. Теоретичні методи: (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, екстраполяція тощо). *Приклад:* Аналіз нормативно-правової бази – для виявлення вимог держави до підготовки фахівців.

2. Емпіричні методи: (педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, педагогічний експеримент).

3. Методи математичної статистики: (критерій Стьюдента, Пірсона, Фішера тощо – для перевірки достовірності результатів експерименту).

Завдання 6. Від збору фактів до побудови концепції (логіка дослідження)

Намалюйте блок-схему (або складіть покроковий алгоритм) організації вашого емпіричного дослідження, що демонструє рух від фактів до узагальнень. Схема повинна включати такі кроки:

1. Констатувальний етап (як ви зберете первинні факти та виявите проблему на практиці?).

2. Аналітичний етап (як і за якими критеріями ви будете аналізувати зібрані дані?).

3. Формувальний етап (що нового ви впровадите: спецкурс, методику, технологію?).

4. Концептуальний етап (як ви доведете ефективність і сформулюєте фінальну теоретичну концепцію/модель?).

Завдання 7. Аналіз типових методологічних помилок

Уважно прочитайте уривок із вигаданого вступу до дисертації:

"Методологічною основою дослідження є анкетування студентів та педагогічний експеримент. Теоретичними засадами виступив системний підхід. Ми застосували філософський метод спостереження, щоб довести ефективність нашої розробки".

Виступіть у ролі опонента або наукового керівника. Знайдіть у цьому тексті щонайменше 3 грубі методологічні помилки (спираючись на питання: "Проблеми неправильного визначення методологічних засад"). Перепишіть цей абзац академічно правильно, розмежувавши методи, підходи та рівні методології.

Завдання 8. Дискусійність філософських засад у сучасній педагогіці

Проаналізуйте сучасні реформи в освіті (наприклад, Концепцію НУШ або зміну стандартів вищої освіти). Напишіть мініесе (1 сторінка) на тему: *"Як зміна філософської парадигми*

(перехід від авторитарної/знанневої до гуманістичної/конструктивістської філософії) змінює методологію педагогічного дослідження в моїй галузі?". Наведіть конкретні приклади того, що було прийнятним у дослідженнях 30 років тому, але є методологічно неприпустимим сьогодні.

10 запитань для самоперевірки:

1. Яке значення мають поняття «метод» і «методика» в педагогічному дослідженні?
2. У чому полягає сутність поняття «методологія»?
3. Які функції виконує методика дослідження?
4. Як впливають світогляд і цілі дослідника на хід дослідження?
5. Що вивчає методологія як наука?
6. Чому поняття методології вважається складним і багатозначним?
7. Які є рівні методології наукового дослідження?
8. Що охоплює загальнонаукова методологія?
9. Чим відрізняється конкретно-наукова методологія від загальнонаукової?
10. Які помилки припускаються при неправильному формулюванні методологічних засад?

Завдання для самостійної роботи:

1. Поясніть на прикладі, як співвідносяться між собою поняття «метод», «методика» і «методологія».
2. Проаналізуйте, які труднощі можуть виникати при неправильному розумінні терміна «методологія».
3. Сформулюйте основні функції методики дослідження у науці.
4. Визначте, як особистісні установки дослідника впливають на вибір методів.

5. Наведіть приклад побудови дослідницької концепції на основі фактів.
6. Обґрунтуйте, чому методологія вважається фундаментом наукового пізнання.
7. Складіть таблицю, яка демонструє три рівні методології з короткими поясненнями.
8. Опишіть основні типи підходів у педагогічному дослідженні (системний, діяльнісний тощо).
9. Порівняйте функції загальнонаукової і конкретно-наукової методології.
10. Оцініть приклади методологічних підходів, які не є науково обґрунтованими.
11. Сформулюйте власну методологічну позицію до обраної наукової теми.
12. Підготуйте коротке есе: «Методологія – міст між теорією і практикою в педагогічному дослідженні».

Тест за темою 3

1. Що означає термін «метод» у педагогіці?

- а) Критерій оцінки результатів
- б) Прийом пояснення нового матеріалу
- в) Спосіб досягнення мети або розв'язання задачі
- г) Теоретична концепція навчання

2. Що є основною функцією методики дослідження?

- а) Узагальнення філософських положень
- б) Визначення теми і завдань
- в) Забезпечення ефективного проведення дослідження
- г) Редагування результатів

3. Яке з визначень найточніше характеризує методологію?

- а) Сукупність практичних прийомів навчання

- б) Набір інтуїтивних дій дослідника
- в) Вчення про структуру, принципи та засоби наукового пізнання
- г) Система дидактичних методів

4. Скільки рівнів методології виокремлюється у науковому дослідженні?

- а) Два
- б) П'ять
- в) Три
- г) Чотири

5. Що охоплює філософський рівень методології?

- а) Методики викладання
- б) Приклади досліджень
- в) Світоглядну функцію та загальнонаукові положення
- г) Практичні висновки з експерименту

6. До якого рівня методології належить системний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи?

- а) Філософського
- б) Загальнонаукового
- в) Конкретно-наукового
- г) Прикладного

7. Який рівень методології включає методи і принципи, притаманні окремій науковій галузі (наприклад, педагогіці)?

- а) Загальнонауковий
- б) Філософський
- в) Конкретно-науковий
- г) Абстрактно-теоретичний

8. Що визначає предмет дослідження в педагогіці?

- а) Всі можливі напрями пізнання
- б) Інтерес дослідника
- в) Найбільш значущі властивості об'єкта
- г) Джерела інформації

9. Що є головною ознакою якісно визначеної методології дослідження?

- а) Широта термінів
- б) Обґрунтованість підходів і принципів дослідження
- в) Використання ідеологічних документів
- г) Цитування філософських творів

10. Яке з тверджень є прикладом неправильної методологічної основи дослідження?

- а) Використання діяльнісного підходу
- б) Обґрунтування системності дослідження
- в) Посилання на гармонійний розвиток особистості як методологічну базу
- г) Визначення дослідницьких етапів

Тема 4

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

План

1. Поняття первинної та вторинної інформації в науковому дослідженні.
2. Значення достовірності результатів і методи її доведення.
3. Основні методи доказу достовірності: аналітичні, експериментальні, практичні.
4. Методика збору та обробки наукової інформації.

5. Структура огляду літератури у дисертації.
6. Функції та принципи аналізу наукових джерел.
7. Правила цитування у науковому тексті.
8. Зміст і оформлення розділів основної частини дисертації.
9. Структура вступу до дисертації: цілі, завдання, актуальність.
10. Вимоги до формулювання висновків дисертації.

Практичні завдання:

Завдання 1. Аудит дослідницьких даних (первинна та вторинна інформація)

Складіть «Реєстр джерел інформації» для вашого дисертаційного дослідження у вигляді таблиці з двох колонок:

1. Первинна інформація (дані, які ви отримуєте вперше шляхом власного експерименту, анкетування, спостереження, інтерв'ювання, аналізу документів компанії/закладу тощо). Опишіть, *якими методами* ви будете її збирати та обробляти.

2. Вторинна інформація (дані, що вже існують: наукові статті, монографії, статистичні звіти, нормативно-правові акти). Опишіть алгоритм пошуку цих даних (наприклад, робота з базами Scopus, Web of Science, Google Scholar, репозитаріями).

Завдання 2. Проектування бази доказовості (достовірність результатів)

Достовірність результатів – це доведення того, що вашим висновкам можна довіряти. Опишіть, як саме ви будете доводити достовірність головного результату вашої дисертації (наприклад, нової методики чи моделі), використовуючи три групи методів:

Аналітичні докази: (як ви використаєте логіку, математичні моделі чи порівняння з уже відомими теоріями для доведення своєї правоти?).

Експериментальні докази: (як буде організовано констатувальний та формувальний експеримент? які показники будуть замірятися до і після?).

Практичні (статистичні) докази: (якими критеріями математичної статистики ви підтвердите, що результат не є випадковим? де і як буде впроваджено результат?).

Завдання 3. Архітектура огляду літератури (Розділ 1)

Типова помилка аспірантів – перетворення першого розділу на «братську могилу» цитат (хронологічний перелік: "Іваненко писав...", "Петренко вважав..."). Огляд літератури має бути проблемно-тематичним.

Розробіть план-проспект першого розділу вашої дисертації. Сформулюйте назви 3-4 підрозділів так, щоб вони відображали логіку розкриття суперечностей вашої теми (наприклад: 1.1. Історико-генетичний аналіз проблеми; 1.2. Сучасні підходи до вирішення...; 1.3. Аналіз зарубіжного досвіду...).

Напишіть коротку анотацію до кожного підрозділу: на які питання він має дати відповідь.

Завдання 4. Практикум з академічного письма та доброчесності (цитування)

Знайдіть науковий текст (абзац на 5-6 речень) з праці вашого попередника або наукового керівника, де висловлена важлива для вашої дисертації думка. Зробіть із цим текстом три операції:

1. Оформіть його як пряму цитату (з лапками та посиланням на сторінку за стандартом ДСТУ 8302:2015 або АРА).

2. Оформіть його як парафраз (переказ ідей автора власними словами зі збереженням сутності та посиланням на джерело).

3. Зробіть узагальнення (поєднайте цю думку з думками ще 2-3 авторів у стилі: "Низка науковців (Прізвище 1, Прізвище 2, Прізвище 3) сходяться на думці, що...").

Завдання 5. Логіка побудови основної частини (Розділи 2 і 3)

Розробіть розгорнутий зміст другого та третього розділів вашої дисертації.

Розділ 2 зазвичай має теоретико-методологічний або аналітичний характер (опис методів, моделей, умов, аналіз поточного стану об'єкта).

Розділ 3 – емпіричний/практичний (опис ходу експерименту, впровадження розробленої технології/моделі та аналіз отриманих результатів).

Завдання для самоконтролю: Перевірте назви ваших підрозділів. Вони не повинні повторювати назву самої дисертації або назву розділу. Жодна назва не повинна виходити за межі предмета дослідження.

Завдання 6. Синтез Вступу дисертації

На основі матеріалів, напрацьованих під час вивчення попередніх тем посібника, зберіть єдиний, логічно пов'язаний текст Вступу до дисертації (план). Він повинен містити чітко виділені рубрики:

Актуальність теми;

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами;

Мета і завдання дослідження;

Об'єкт і предмет дослідження;

Методи дослідження;

Наукова новизна отриманих результатів;

Практичне значення отриманих результатів.

Увага: Перевірте логічний перехід: Актуальність має підводити до Мети, Мета має розкриватися через Завдання.

Завдання 7. Матриця «Завдання – Висновки» (принцип дзеркала)

Головна вимога до Загальних висновків дисертації – вони мають бути прямими відповідями на поставлені у Вступі завдання.

Складіть двоколонкову таблицю («Принцип дзеркала»):

Ліва колонка: Запишіть ваші 4-5 завдань дослідження (наприклад: *1. Проаналізувати стан проблеми в теорії...*).

Права колонка: Напишіть драфт відповідного пункту висновку (наприклад: *1. На основі аналізу стану проблеми з'ясовано, що... / доведено... / виявлено такі недоліки...*).

Самоперевірка: Переконайтеся, що висновки містять конкретні наукові результати, цифри, встановлені закономірності, а не просто загальні фрази чи банальні істини ("вода").

Завдання 8. Пошук помилок.

Мета: Розвиток уваги до пунктуаційного та графічного оформлення цитат згідно з ДСТУ 8302:2015.

Інструкція: Проаналізуйте наведений фрагмент тексту. Знайдіть 5 помилок у цитуванні та оформленні посилань. Запишіть виправлений варіант.

«Якість освіти – це не лише результат, а й процес постійного вдосконалення» [14, ст. 22]. Як зазначав відомий дослідник Джон Гатті: вчитель має бачити навчання очима учнів... (2023). В іншій праці автор стверджує, що «...інновації в педагогіці неможливі без рефлексії» [14].

Завдання 9. Мистецтво парафразу.

Мета: навчити аспірантів передавати складні ідеї власними словами, зберігаючи авторський зміст та уникаючи надмірного прямого цитування.

Інструкція: Візьміть подану нижче пряму цитату та трансформуйте її двома способами:

1. Як непряму цитату (парафраз) – введіть її в контекст власного речення.

2. Як часткову цитату – залиште в лапках лише найбільш вагоме словосполучення.

Цитата: «Цифрова трансформація вищої освіти вимагає не просто заміни паперових підручників на планшети, а докорінної зміни педагогічного дизайну та взаємодії між суб'єктами освітнього процесу» (Джерело: Smith, J., 2024).

Завдання 10. Бібліографічний опис: ДСТУ, АРА.

Мета: опанування міжнародних стандартів цитування, що є необхідним для публікацій у виданнях Scopus/Web of Science.

Інструкція: оформіть одне і те саме джерело (наприклад, статтю в іноземному журналі) за двома стандартами:

Варіант А: національний стандарт ДСТУ 8302:2015.

Варіант Б: міжнародний стандарт АРА 7th edition.

Дані для роботи:

Автор: Ken Robinson.

Назва: Creative schools: The grassroots revolution that's transforming education.

Рік: 2015.

Місто: New York.

Видавництво: Penguin Books.

Завдання 11. Цифрова етика: робота з DOI.

Мета: Навчити правильно ідентифікувати та цитувати сучасні електронні джерела.

Інструкція:

1. Знайдіть у науковій базі (наприклад, Google Scholar) статтю за темою вашого дослідження, яка має DOI.

2. Скопіюйте посилання на цю статтю.

3. Складіть речення, де ви посилаєтесь на результати цього дослідження, і додайте правильне бібліографічне описання, обов'язково включивши активне посилання DOI у форматі

<https://doi.org/10.xxxx/xxxx>.

Завдання 12. Вторинне цитування.

Мета: Розуміння меж допустимості використання фрази «цитується за...».

Інструкція: Уявіть ситуацію: ви читаете статтю сучасного автора А, який цитує унікальну думку класика Б. Праця класика Б видана у 1920 році, є раритетною і відсутня у відкритих архівах.

1. Оформіть посилання на класика Б через статтю автора А.

2. Напишіть коротке обґрунтування (2-3 речення), чому в даному випадку ви не звернулися до першоджерела, і чи можна було б обійтися без «вторинного посилання».

10 запитань для самоперевірки:

1. Чим відрізняється первинна інформація від вторинної?
2. Яке значення має достовірність результатів дослідження?
3. Які три групи методів використовуються для доказу достовірності результатів?
4. У чому полягає суть аналітичного методу доведення достовірності?
5. Яка структура основної частини дисертації?
6. Які функції виконує огляд літератури у дисертації?

7. Які основні правила правильного цитування наукових джерел?
8. Як визначається логіка написання огляду літератури?
9. Які обов'язкові елементи має містити вступ дисертації?
10. Яким вимогам мають відповідати висновки до дисертації?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте, що таке первинна і вторинна інформація та наведіть приклади кожної.
2. Поясніть, чому достовірність є критерієм науковості дисертаційного дослідження.
3. Охарактеризуйте три групи методів доведення достовірності.
4. Проаналізуйте роль аналітичних методів у доведенні достовірності результатів.
5. Складіть приклад огляду літератури за заданою тематикою.
6. Сформулюйте вимоги до вступу дисертації, з прикладами.
7. Назвіть основні функції аналізу наукової літератури у дисертації.
8. Обґрунтуйте важливість коректного цитування у науковій роботі.
9. Порівняйте структуру огляду літератури у дисертації з іншими науковими публікаціями.
10. Складіть план написання основної частини дисертації за заданою темою.
11. Розробіть приклад формулювання висновків до одного з розділів дисертації.
12. Проаналізуйте приклади оглядів літератури (2–3 зразки) і визначте їх сильні та слабкі сторони.

Тест за темою 4

1. Що таке первинна інформація у дисертаційному дослідженні?

- а) Результати аналітичного узагальнення
- б) Результати експериментів і практичного досвіду
- в) Інформація з довідників і енциклопедій
- г) Відомості зі словників

2. Які методи належать до доказу достовірності результатів дослідження?

- а) Аналітичні, структурні, репрезентативні
- б) Порівняльні, описові, анкетні
- в) Аналітичні, експериментальні, підтвердження практикою
- г) Логічні, емпіричні, документальні

3. Що включає основна частина дисертації?

- а) Лише вступ та висновки
- б) Методичні рекомендації
- в) Розділи з викладом результатів дослідження
- г) Рецензії на інші дисертації

4. Яке призначення огляду літератури в дисертації?

- а) Зменшити обсяг дисертації
- б) Знайти співавторів
- в) Показати ерудицію автора
- г) Визначити науковий контекст і недосліджені аспекти

5. Що слід враховувати при цитуванні у дисертації?

- а) Лише власні думки автора
- б) Можна змінювати сенс цитати
- в) Цитати повинні бути точними і не спотворювати зміст
- г) Цитати можна вставляти без джерела

6. З чого рекомендується починати вивчення літератури?

- а) З найновіших статей
- б) З художніх джерел
- в) З робіт загального характеру
- г) З відгуків на дисертації

7. У якій частині дисертації формують головні результати дослідження?

- а) У вступі
- б) У висновках
- в) У додатках
- г) У списку використаних джерел

8. Що не можна робити при складанні змісту дисертації?

- а) Повторювати заголовки з тексту
- б) Розміщувати заголовки послідовно
- в) Скорочувати або змінювати формулювання заголовків
- г) Зміщувати підрозділи на кілька знаків праворуч

9. Яка роль методів дослідження в дисертації?

- а) Оцінка плагіату
- б) Декорування наукового тексту
- в) Інструмент для отримання фактичного матеріалу
- г) Аналіз художніх творів

10. Який обсяг зазвичай має вступ дисертації?

- а) 3 сторінки
- б) 12 сторінок
- в) 25 сторінок
- г) До 1 сторінки

Тема 5

ТЕОРЕТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Поняття «метод», «методика», «методологія» – зміст і розмежування.
2. Значення методики дослідження в науковому пошуку.
3. Сутність методології як науки про методи наукового пізнання.
4. Методологія як система теоретичних знань та принципів дослідження.
5. Специфіка методології в педагогічній науці.
6. Рівні методології: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, методико-технічний.
7. Методологічні підходи в педагогічних дослідженнях: історичний; структурний; функціональний; комплексний; системний; синергетичний.
8. Теоретико-методологічний, теоретичний, історико-педагогічний рівні педагогічного дослідження.
9. Основні категорії педагогічного дослідження: проблема, тема, об'єкт, предмет, гіпотеза, новизна тощо.
10. Основні форми результатів педагогічного дослідження: теоретичні положення та практичні рекомендації.

Практичні завдання:

Завдання 1. Методологічний конструктор: розмежування понять

Проаналізуйте сутність методології як інтегральної системи. Заповніть порівняльну таблицю, яка демонструє

взаємозв'язок і підпорядкованість категорій у вашому дослідженні.

Категорія	Власне розуміння сутності (одним реченням)	Роль у вашому дисертаційному пошуку	Конкретний приклад із вашої теми
Методологія	<i>Наука про методи та система принципів...</i>	<i>Визначає стратегію і світоглядну позицію...</i>	...
Методика	<i>Конкретне втілення методу, алгоритм...</i>	<i>Забезпечує тактичний інструментарій...</i>	...
Метод	<i>Шлях, спосіб досягнення мети...</i>	<i>Дозволяє вирішити окреме завдання...</i>	...

Очікуваний результат: сформоване чітке розуміння того, як загальна методологічна концепція (стратегія) розгортається у конкретні методи (дії) та методики (інструкції).

Завдання 2. Специфіка методології в педагогічній науці

Педагогіка досліджує людину, її розвиток, виховання та навчання, що робить її методологію гнучкою, людиноцентрованою та залежною від соціокультурного контексту.

Напишіть есе-обґрунтування (до 1,5 сторінки) на тему: «Суб'єкт-суб'єктна парадигма та етичні межі методології мого педагогічного дослідження». Дайте відповідь на запитання: як

специфіка педагогіки (динамічність освітнього середовища, непередбачуваність людського фактора) впливає на вибір теоретичних методів у вашій роботі?

Завдання 3. Проектування чотирирівневої вертикалі методології

Сконструйте методологічний «паспорт» вашої дисертації за чотирма класичними рівнями. Обґрунтуйте кожен вибір:

Рівень 1. Філософський: яку філософську концепцію ви закладаєте у фундамент? (наприклад: феноменологія, філософська антропологія, прагматизм).

Рівень 2. Загальнонауковий: які міждисциплінарні підходи використовуються? (наприклад: системний, кібернетичний).

Рівень 3. Конкретно-науковий: які суто педагогічні підходи є провідними? (наприклад: компетентнісний, середовищний, аксіологічний).

Рівень 4. Методико-технічний: які конкретні дослідницькі процедури та техніки обробки інформації ви застосуєте?

Завдання 4. Експертиза методологічних підходів: від системи до синергетики

Оберіть три підходи із запропонованих у плані (історичний, структурний, функціональний, комплексний, системний, синергетичний) та доведіть доцільність їхньої інтеграції у вашій роботі.

Особливе завдання для синергетичного підходу: Якщо ви використовуєте синергетичний підхід, опишіть ваш об'єкт (наприклад, освітній процес чи систему управління) як відкриту, нелінійну систему, що здатна до самоорганізації.

Визначте, що у вашому дослідженні є «точкою біфуркації» та «атрактором».

Завдання 5. Ешелонування дослідження за рівнями пізнання

Розподіліть зміст вашої майбутньої дисертації за трьома рівнями педагогічного дослідження. Заповніть текстову карту:

1. Теоретико-методологічний рівень: Які світоглядні ідеї та підходи ви переосмислили? Яку концептуальну модель заклали?

2. Теоретичний рівень: Які нові поняття ввели або які існуючі закономірності/принципи навчання чи виховання уточнили?

3. Історико-педагогічний рівень: Який ретроспективний досвід (український чи зарубіжний) ви проаналізували, щоб довести життєздатність вашої ідеї?

Завдання 6. Категоріальний синтаксис та конструювання гіпотези

Перевірте логічний зв'язок між головними категоріями вашої роботи. Вони мають утворювати строгий синтаксичний ланцюжок.

Сформулюйте Гіпотезу дослідження (наукове передбачення). Оформіть її за класичною трикомпонентною структурою:

«Ефективність [визначити процес/явище] суттєво підвищиться, якщо буде обґрунтовано та реалізовано [назвати ваш науковий внесок: модель, технологію, комплекс умов], що базується на [вказати методологічний підхід], оскільки це забезпечить [очікуваний теоретичний чи практичний ефект]»

Завдання 7. Дихотомія результатів: «Теоретичні положення vs Практичні рекомендації»

Головний підсумок дисертації – це те, що виносить на захист. Розділіть ваші очікувані (або вже отримані) результати на дві чіткі форми:

1. Теоретичні положення (що збагатить науку?): Сформулюйте 1–2 тези. *Приклад: "Обґрунтовано систему принципів формування цифрової компетентності...", "Уточнено зміст поняття..."*.

2. Практичні рекомендації (що збагатить практику?): Сформулюйте 1–2 тези. *Приклад: "Розроблено методичні рекомендації для викладачів щодо використання...", "Створено та впроваджено спецкурс..."*.

Критерії самооцінювання для аспіранта при виконанні завдань:

Системність: усі категорії (від філософського рівня до практичних рекомендацій) пов'язані єдиною логікою та назвою теми.

Обґрунтованість: відсутність декларативності (кожен підхід чи метод супроводжується фразою «оскільки це дозволяє...»).

Академічна зрілість: розуміння меж застосування синергетичних чи системних методів у гуманітарному/педагогічному знанні.

10 запитань для самоперевірки:

1. У чому полягає різниця між поняттями «метод», «методика» і «методологія»?
2. Яке значення має методологія у педагогічному дослідженні?
3. Які рівні методології наукового дослідження ви можете назвати і в чому полягає їх зміст?

4. Чому методологічна свідомість вважається особливою формою рефлексії над науковим пізнанням?
5. У чому полягає специфіка методології педагогічної науки порівняно з іншими науками?
6. Які наукові підходи використовуються у педагогічних дослідженнях (наприклад, системний, функціональний, комплексний) і в чому їх особливості?
7. Як взаємодіють психологія та педагогіка в межах науково-педагогічного дослідження?
8. Які основні компоненти науково-педагогічного дослідження слід враховувати (наприклад, проблема, мета, гіпотеза тощо)?
9. Які є рівні педагогічного дослідження (емпіричний, теоретичний, методологічний) і чим вони відрізняються?
10. Які форми результатів педагогічного дослідження вважаються основними і що входить до їх складу?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте, що таке метод, методика та методологія в контексті педагогічного дослідження.
2. Сформулюйте основні функції методики дослідження у науковому процесі.
3. Назвіть основні рівні методології, які виділяють у сучасній науці.
4. Обґрунтуйте, чому важливо розрізняти рівні методології у педагогічному дослідженні.
5. Визначте, які підходи використовуються в загальнонауковій методології педагогіки (наприклад, системний, діяльнісний, особистісно орієнтований тощо).
6. Сформулюйте суть функціонального підходу у педагогічному дослідженні.

7. Обґрунтуйте значення синергетичного підходу в сучасних педагогічних дослідженнях.
8. Назвіть основні складові педагогічного дослідження: об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза тощо.
9. Поясніть, чому педагогічне дослідження вважається міждисциплінарним і які науки воно інтегрує.
10. Визначте, що становить методологічну основу наукового педагогічного дослідження.
11. Сформулюйте основні види результатів педагогічного дослідження та їх значення для науки і практики.
12. Обґрунтуйте, чому важливою є методологічна культура молодих дослідників у сфері педагогіки.

Тест за темою 5

1. Що таке метод у науковому дослідженні?

- а) Особистий підхід дослідника
- б) Спосіб досягнення мети, розв'язання задачі
- в) План роботи
- г) Засіб критики джерел

2. Що включає методика дослідження?

- а) Філософські погляди дослідника
- б) Підсумки експериментів
- в) Систему правил використання методів і прийомів дослідження
- г) Інтуїтивні припущення

3. Що є головним об'єктом вивчення методології?

- а) Факти з історії науки
- б) Принципи, засоби і способи наукового пізнання
- в) Випадки практичного досвіду
- г) Мотивація вчителя

4. Що означає термін "методологія" у перекладі з грецької?

- а) Наука про досвід
- б) Вчення про методи
- в) Шлях до ідеї
- г) Знання про виховання

5. Який із підходів спрямований на вивчення функцій об'єкта дослідження?

- а) Історичний
- б) Функціональний
- в) Структурний
- г) Синергетичний

6. Який підхід дозволяє аналізувати систему як єдине ціле?

- а) Індивідуальний
- б) Комплексний
- в) Системний
- г) Історичний

7. Який рівень методології охоплює гіпотезу, об'єкт, предмет і завдання дослідження?

- а) Філософський
- б) Загальнонауковий
- в) Конкретно-науковий
- г) Методичний

8. Який рівень методології передбачає практичні дії з емпіричним матеріалом?

- а) Концептуальний
- б) Теоретичний
- в) Філософський

г) Методичний

9. Яка основна мета педагогічного дослідження?

- а) Поширення особистого досвіду
- б) Складання навчальних програм
- в) Виявлення закономірностей навчання, виховання і розвитку
- г) Розширення повноважень вчителя

10. Що є основною характеристикою результату педагогічного дослідження?

- а) Його кількість
- б) Тривалість виконання
- в) Обґрунтованість і достовірність
- г) Кількість опублікованих статей

Тема 6

ЕМПІРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Поняття емпіричного пізнання: факти дійсності та наукові факти.
2. Стадії емпіричного рівня дослідження: здобуття фактів; систематизація, класифікація та інтерпретація.
3. Завдання емпіричного рівня дослідження.
4. Методи збирання емпіричної інформації: спостереження; вивчення документів і продуктів діяльності; опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування); тестування.
5. Опитування як метод дослідження: зміст, переваги, класифікація.
6. Критерії якості емпіричної інформації: надійність і достовірність.

7. Педагогічний експеримент: суть; види: природний і лабораторний.
8. Статистичні методи в емпіричних дослідженнях.

Практичні завдання:

Завдання 1. Від «факту дійсності» до «наукового факту»

У повсякденній практиці ми часто стикаємося з фактами дійсності (наприклад: "Студенти втрачають інтерес до лекцій", "Ця методика викладання не працює"). Щоб стати основою дисертації, такий факт має перетворитися на науковий через систематизацію та інтерпретацію.

Наведіть 2-3 типові «факти дійсності» (проблемні ситуації), пов'язані з темою вашого дослідження.

Перетворіть їх на «наукові факти», застосувавши науковий стиль, кількісні показники та вказавши метод фіксації.

Приклад трансформації: Факт дійсності: "Діти погано читають". Науковий факт: "За результатами констатувального зрізу (читання вголос, n=120) встановлено, що 45% учнів 3-х класів мають темп читання нижче нормативних показників, що свідчить про несформованість навички...".

Завдання 2. Проектування протоколу спостереження та аналізу документів

Спостереження та вивчення документації – базові неутручальні методи.

1. Аналіз документів: Складіть перелік із 5 видів документів (навчальні плани, силабуси, звіти підприємств, нормативні акти), які необхідно проаналізувати для вашої дисертації. Що конкретно ви будете шукати в цих документах (які критерії оцінки)?

2. **Спостереження:** Розробіть бланк (протокол) цілеспрямованого педагогічного спостереження за одним заняттям/процесом. Виділіть 3-4 критерії, за якими ви будете оцінювати поведінку або діяльність об'єкта (наприклад: активність, швидкість виконання завдань, характер взаємодії з викладачем).

Завдання 3. Конструювання соціологічного інструментарію (опитування)

Розробіть міні-анкету (до 7 запитань) для проведення констатувального етапу вашого дослідження (виявлення початкового стану проблеми).

В анкеті обов'язково мають бути використані різні типи запитань:

- 1 закрите запитання (варіанти «так/ні/не знаю»);
 - 1 напівзакрите (варіанти відповіді + поле «Інше»);
 - 1 відкрите (респондент сам вписує текст);
 - 1 шкальне запитання (наприклад, шкала Лікерта від 1 до 5: «Оцініть ступінь вашої згоди з твердженням...»).
- Зазначте цільову аудиторію (вибірку) для цієї анкети.

Завдання 4. Валідизація інструментарію (якість емпіричної інформації)

Як ви доведете, що вашій анкеті або тестам можна довіряти (вони є надійними та достовірними)? Опишіть процедуру валідизації за двома кроками:

1. Як і на якій малій групі ви проведете пробне тестування інструментарію, щоб виявити незрозумілі запитання?

2. З яким іншим емпіричним методом ви поєднаєте результати анкетування, щоб перехресно перевірити дані? (Наприклад: "Щоб підтвердити дані анкети про високу мотивацію студентів, ми також застосуємо метод аналізу

їхньої успішності та експертне інтерв'ю з їхніми кураторами").

Завдання 5. Архітектура педагогічного експерименту

Більшість педагогічних досліджень спираються на природний експеримент. Спроектуйте його матрицю для вашої дисертації:

Вибірка: опишіть контрольну групу (КГ) та експериментальну групу (ЕГ). Скільки осіб? За яким принципом вони відібрані (вони мають бути репрезентативними та рівними на старті)?

Незалежна змінна: що саме ви впроваджуєте (змінюєте) в експериментальній групі? (нова методика, підручник, спецкурс, програмне забезпечення).

Залежна змінна: що ви очікуєте змінити/покращити? Якими показниками ви будете це вимірювати?

Етапи: коротко опишіть завдання констатувального, формувального та контрольного етапів експерименту.

Завдання 6. Лабораторний чи природний?

Поясніть, чому у вашому конкретному дослідженні проведення суто лабораторного експерименту (із жорсткою ізоляцією досліджуваних від звичного середовища) є неможливим, неетичним або недоцільним? Які переваги дає використання саме природного експерименту у вашій спеціальності?

Завдання 7. Вибір статистичних методів (обробка даних)

Педагогічний експеримент не визнається дійсним без математичної обробки результатів.

Ознайомтеся з найпопулярнішими статистичними критеріями (критерій Стьюдента, t-критерій Вілкоксона, χ^2 Пірсона, критерій Фішера).

Оберіть один-два критерії, які найкраще підійдуть для доведення гіпотези вашого дослідження (наприклад, для порівняння результатів ЕГ та КГ до і після експерименту).

Обґрунтуйте свій вибір (наприклад: *"Я використаю критерій Пірсона (χ^2), оскільки мої дані будуть вимірюватися за номінальною шкалою (розподіл респондентів за рівнями: високий, середній, низький)"*).

Яке програмне забезпечення ви плануєте використати для підрахунків (Excel, SPSS, Statistica)?

Порада для аспірантів: результати виконання цих практичних завдань утворюють готову чернетку для підрозділу дисертації (зазвичай це розділ 2 або 3), який називається "Організація та методика проведення педагогічного експерименту".

10 запитань для самоперевірки:

1. Що таке емпіричне пізнання і яку роль відіграють факти у цьому процесі?
2. Чим відрізняються факти дійсності від наукових фактів?
3. Які етапи охоплює емпіричний рівень наукового дослідження?
4. Які пізнавальні завдання розв'язуються на емпіричному рівні дослідження?
5. У чому полягає сутність методу спостереження у педагогічних дослідженнях?
6. Які джерела можуть бути використані під час вивчення документів у педагогіці?
7. Які переваги та недоліки має метод анкетування?
8. У чому полягає різниця між бесідою та інтерв'ю?

9. Які особливості має педагогічний експеримент та які його різновиди існують?
10. Яку роль відіграють статистичні методи у педагогічному дослідженні?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте, що таке емпіричне пізнання та які його основні ознаки.
2. Сформулюйте, у чому полягає відмінність між фактом дійсності та науковим фактом.
3. Назвіть основні стадії емпіричного рівня дослідження.
4. Обґрунтуйте значення критичної оцінки фактів на другій стадії емпіричного дослідження.
5. Охарактеризуйте основні пізнавальні завдання, які вирішуються на емпіричному рівні дослідження.
6. Поясніть, у чому полягає сутність анкетування як методу збирання емпіричної інформації.
7. Визначте, які методи збирання даних використовуються в педагогічному дослідженні.
8. Назвіть відмінності між спостереженням і вивченням документів як методами дослідження.
9. Сформулюйте переваги опитування як методу отримання інформації, недоступної спостереженню.
10. Обґрунтуйте, чому якість соціологічної інформації залежить від характеристик питальника.
11. Поясніть, які умови необхідні для забезпечення надійності інформації, отриманої шляхом опитування.
12. Назвіть основні відмінності між природним і лабораторним педагогічним експериментом.

Тест за темою 6

1. Що є основною ознакою емпіричного пізнання?

- а) Узагальнення теорій
- б) Формулювання гіпотез
- в) Збирання фактів, їх опис і систематизація
- г) Рецензування статей

2. Що таке наукові факти?

- а) Будь-яка інформація з підручника
- б) Результати реальних подій
- в) Перевірені, усвідомлені і зафіксовані факти дійсності
- г) Вислови очевидців

3. Які основні етапи включає емпіричний рівень дослідження?

- а) Теоретичне дослідження і висновки
- б) Отримання фактів та їх обробка і оцінка
- в) Пошук джерел і оформлення висновків
- г) Тестування і анкетування

4. Що відбувається на другій стадії емпіричного дослідження?

- а) Проведення інтерв'ю
- б) Формулювання гіпотез
- в) Опис, класифікація та аналіз фактів
- г) Створення таблиць

5. Який метод дозволяє фіксувати педагогічні явища без втручання?

- а) Спостереження
- б) Анкетування
- в) Тестування
- г) Інтерв'ю

6. Яка форма опитування передбачає письмові відповіді респондента?

- а) Бесіда
- б) Інтерв'ю
- в) Анкетування
- г) Спостереження

7. Що є головною перевагою анкетування?

- а) Глибина відповіді
- б) Зворотний зв'язок з дослідником
- в) Швидке збирання даних від великої кількості респондентів
- г) Експериментальна точність

8. Який метод полягає у зміні умов педагогічного процесу і спостереженні наслідків?

- а) Спостереження
- б) Педагогічний експеримент
- в) Анкетування
- г) Вивчення документів

9. Який різновид педагогічного експерименту відбувається в природних умовах?

- а) Лабораторний
- б) Природний
- в) Теоретичний
- г) Символічний

10. Яка характеристика забезпечує сталість результатів опитування?

- а) Гнучкість
- б) Правдивість
- в) Надійність
- г) Економічність

МЕТОДИ МАТЕМАТИЧНОЇ ОБРОБКИ В ПЕДАГОГІЦІ

План

1. Мета застосування методів математичної обробки в педагогічних дослідженнях.
2. Умови ефективного використання математичних методів у педагогіці.
3. Основні типи вимірювальних шкал (номінальна, порядкова, інтервальна, шкала відношень).
4. Роль математичної статистики у педагогічних дослідженнях.
5. Використання комп'ютерних статистичних пакетів у сучасних педагогічних дослідженнях.
6. Критерії математичної статистики.

Практичні завдання:

Завдання 1. Методологічний маніфест: навіщо педагогу математика?

Однією з головних умов ефективного використання математики в педагогіці є розуміння меж її застосування (не можна звести живу особистість студента до сухої цифри, але можна виміряти динаміку його розвитку).

Напишіть коротке обґрунтування (до 1 сторінки) для методологічного апарату вашої дисертації на тему: «Цілі та умови застосування математичних методів у моєму дослідженні».

У тексті обов'язково дайте відповіді на запитання:

1. Яку саме педагогічну якість, властивість чи компетентність ви збираєтеся «вимірювати»?

2. Як ви плануєте уникнути «формалізму» та «цифроманії», коли за статистичними показниками втрачається сутність педагогічного процесу?

Завдання 2. Картографування вимірювальних шкал

Правильний вибір статистичного критерію на 100% залежить від типу шкали, у якій виміряно ваші дані.

Частина А (тренувальна): визначте тип вимірювальної шкали (номінальна, порядкова, інтервальна, шкала відношень) для кожного з наведених педагогічних показників:

Стать студента (чоловіча / жіноча).

Рівень сформованості мотивації (низький, середній, високий).

Оцінка за екзамен за традиційною 4-бальною системою (2, 3, 4, 5).

Результат тесту ЗНО / НМТ (від 100 до 200 балів).

Час, витрачений учнем на виконання творчого завдання (у хвилинах).

Частина Б (індивідуальна): випишіть критерії оцінювання вашого експерименту та чітко вкажіть, у яких шкалах ви будете фіксувати результати констатувального й контрольного зрізів.

Завдання 3. Описова статистика: первинний аналіз «вручну»

Роль математичної статистики починається з первинного опису вибірки. Уявіть, що ви провели тест у двох групах (по 10 студентів у кожній). Максимальний бал за тест – 100. Ви отримали такі результати:

Група А: 50, 52, 55, 58, 60, 62, 65, 68, 70, 95.

Група Б: 60, 61, 62, 62, 63, 63, 63, 64, 65, 67.

1. Обчисліть для кожної групи середнє арифметичне значення. Що ви помітили?

2. Знайдіть моду (M_o) та медіану (M_e) для обох груп.

3. Не вдаючись до складних розрахунків дисперсії, візуально оцініть однорідність груп. Поясніть, чому середня оцінка в групах майже однакова, але педагогічна ситуація в них абсолютно різна? Як це вплине на вашу стратегію роботи з цими групами?

Завдання 4. Навігатор статистичних критеріїв

Для перевірки гіпотези про ефективність вашої методики необхідно порівняти результати до і після експерименту, або результати експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп.

Складіть «Карту вибору критеріїв» для свого дослідження, заповнивши пропуски за зразком:

Якщо я порівнюю рівні (високий, середній, низький) в ЕГ та КГ між собою, я використаю непараметричний критерій... (наприклад, Пірсона).

Якщо я порівнюю бали (інтервальна шкала) двох незалежних груп (ЕГ і КГ) і розподіл ознаки є нормальним, я використаю параметричний критерій...

Якщо розподіл балів відхиляється від нормального, а групи незалежні, моїм вибором стане критерій...

Якщо я порівнюю результати однієї і тієї самої групи ДО і ПІСЛЯ впровадження моєї технології (залежні вибірки), я застосую критерій...

Завдання 5. Цифровий практикум: робота зі статистичним софтом

Оберіть один із комп'ютерних пакетів, який ви плануєте використовувати (MS Excel зі спеціалізованою надбудовою «Аналіз даних», SPSS, Jamovi, JASP або R).

Опишіть покроковий алгоритм (інструкцію для самого себе), як у цій програмі виконати дві базові процедури:

1. Перевірка вибірки на нормальність розподілу (за допомогою критеріїв Шапіро-Вілка чи Колмогорова-

Смирнова). Опишіть, за якого значення p-value розподіл визнається нормальним.

2. Розрахунок обраного у Завданні 4 статистичного критерію. Створіть скріншот-схему або текстову модель вікна програми, куди потрібно вносити змінні.

Завдання 6. Експертиза «псевдоматематичних» висновків

Уявіть, що ви рецензуєте розділ дисертації колеги. Він пише:

«У ході експерименту в ЕГ середня оцінка успішності зростає з 3.9 балів до 4.2 балів, а в КГ – з 3.8 до 3.9 балів. Оскільки $4.2 > 3.9$, це незаперечно доводить абсолютну ефективність та революційність запропонованої нами комп'ютерної системи навчання».

Знайдіть у цьому висновку щонайменше дві грубі методологічні та статистичні помилки. Перепишіть цей абзац так, як він мав би виглядати з погляду суворої математичної статистики (введіть поняття *статистичної значущості розбіжностей*, рівня помилки α та статистичного критерію).

10 запитань для самоперевірки:

1. У чому полягає основна мета застосування методів математичної обробки в педагогічних дослідженнях?
2. Які умови є обов'язковими для ефективного використання математичних методів у педагогіці?
3. Чим відрізняються основні типи вимірювальних шкал (номінальна, порядкова, інтервальна, шкала відношень)?
4. Яка роль математичної статистики у педагогічних дослідженнях і чому вона не є самоціллю?
5. У яких випадках доцільно використовувати метод реєстрування, а в яких – ранжування?

6. Яке значення має правильне використання комп'ютерних статистичних пакетів у сучасних педагогічних дослідженнях?
7. Які критерії математичної статистики застосовуються залежно від типу шкали, у якій отримані дані?
8. Які труднощі можуть виникнути у педагогів під час статистичної обробки результатів дослідження?
9. Як можна оцінити якісні зміни особистості за допомогою п'ятибальної шкали?
10. Чим відрізняються дискретні та неперервні змінні у педагогічному дослідженні?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте сутність методів математичної обробки результатів у педагогічних дослідженнях.
2. Назвіть основні методи математичної обробки, які найчастіше використовують у педагогіці.
3. Сформулюйте мету використання математичної статистики в педагогічному дослідженні.
4. Обґрунтуйте доцільність використання комп'ютерних статистичних пакетів у педагогічних експериментах.
5. Охарактеризуйте переваги та недоліки кожного з методів: реєстрування, ранжування, моделювання, вимірювання.
6. Поясніть, у чому полягає різниця між дискретними та неперервними змінними.
7. Порівняйте різні види вимірювальних шкал: номінальні, порядкові, інтервальні, шкали відношень.
8. Назвіть статистичні критерії, що застосовуються для обробки даних у шкалі відносин.
9. Визначте, які статистичні критерії доречно використовувати, якщо дані виміряні в порядковій шкалі.

10. Сформулюйте проблему, з якою стикаються педагоги під час ручної обробки великих обсягів експериментальних даних.
11. Обґрунтуйте, чому надмірне захоплення математичною статистикою може бути шкідливим для якості дослідження.
12. Поясніть, за яких умов доцільно застосовувати критерій Стьюдента, Вілкоксона чи Спірмана у педагогічному дослідженні.

Тест за темою 7

1. Яка основна мета використання математичних методів у педагогічному дослідженні?

- А. Виявлення нових педагогічних технологій
- Б. Проведення тестування студентів
- В. Встановлення кількісних залежностей між явищами
- Г. Формування навчальних планів

2. Що є основною функцією статистичних методів у педагогіці?

- А. Формулювання нових гіпотез
- Б. Систематизація та перевірка достовірності результатів
- В. Проведення опитувань
- Г. Упровадження нових методик викладання

3. Який метод передбачає фіксацію наявності або відсутності певної якості?

- А. Метод реєстрування
- Б. Метод ранжування
- В. Метод моделювання
- Г. Метод вимірювання

4. У якому методі використовується розміщення показників у певній послідовності?

- А. Метод реєстрування
- Б. Метод ранжування
- В. Метод моделювання
- Г. Метод вимірювання

5. Який вид вимірювання має нульову точку, що вказує на повну відсутність ознаки?

- А. Інтервальні виміри
- Б. Номінальні виміри
- В. Вимір відношень
- Г. Порядкові виміри

6. До якого виду шкали належить приклад: «стать – 0 (жінка), 1 (чоловік)»?

- А. Номінальна шкала
- Б. Порядкова шкала
- В. Інтервальна шкала
- Г. Шкала відношень

7. Який критерій доцільно застосовувати при вимірюваннях у шкалі відношень?

- А. Критерій Розембаума
- Б. Критерій знаків
- В. t-критерій Стьюдента
- Г. Графічний метод

8. Який метод передбачає створення систем, що відображають об'єкт дослідження?

- А. Метод реєстрування
- Б. Метод ранжування
- В. Метод моделювання

Г. Метод вимірювання

9. Який критерій найдоцільніше використовувати для перевірки відмінності оцінок, виставлених викладачем і студентом-практикантом?

- А. t-критерій Стьюдента
- Б. Критерій знаків
- В. Критерій Спірмена
- Г. Критерій Фішера

10. Який із зазначених пакетів статистичного аналізу найчастіше використовується у педагогічних дослідженнях?

- А. Microsoft Excel
- Б. Matlab
- В. SPSS
- Г. AutoCAD

Тема 8

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ РУКОПISУ ДИСЕРТАЦІЇ (Ph.D)

План

1. Основні структурні елементи дисертації згідно з вимогами МОН України.
2. Інформація, що має бути обов'язково представлена в анотації до дисертації.
3. Відмінність між основною частиною дисертації та додатками.
4. Вимоги до оформлення списку використаних джерел у дисертації.

5. Нумерація розділів, підрозділів, пунктів у дисертації.
6. Стилї цитування при оформленні списку публікацій.
7. Додатки до дисертації. Їх оформлення.
8. Технічні вимоги (шрифт, міжрядковий інтервал, поля), встановлені для оформлення дисертації.

Практичні завдання:

Завдання 1. Структурний чек-лист дисертації

Ознайомтеся з чинними нормативними документами МОН України щодо оформлення дисертацій. Складіть розгорнутий «Технічний паспорт» вашого майбутнього рукопису у вигляді послідовного переліку всіх обов'язкових елементів (від титульного аркуша до додатків).

Поруч із кожним елементом зазначте його очікуваний обсяг у сторінках відповідно до специфіки вашої спеціальності. Перевірте, щоб загальний обсяг основного тексту (без урахування списку джерел та додатків) вкладався в межі, визначені МОН України для вашої галузі знань.

Завдання 2. Матричний конструктор анотації

Анотація дисертації має чітку, регламентовану структуру. Заповніть «Матрицю анотації» для вашої роботи українською та англійською мовами, написавши по 1–3 речення до кожного обов'язкового інформаційного блоку:

Обґрунтування вибору теми (актуальність).

Зв'язок з науковими програмами чи темами.

Мета та методи дослідження.

Отримані результати (що саме розроблено/удосконалено).

Наукова новизна та практичне значення.

Ключові слова (від 3 до 8 слів/словосполучень).

Завдання 3. Диференціація «Основний текст vs Додатки»

Розподіліть наведені нижче дослідницькі матеріали за двома категоріями: «Залишити в основній частині» або «Перенести в додатки». Обґрунтуйте логіку свого рішення, спираючись на критерій: *чи загрожує перенесення цього елемента втраті цілісності сприйняття доказової бази дослідження?*

Матеріали для аналізу:

1. Повний текст авторської анкети на 40 запитань.
2. Узагальнююча таблиця порівняння КГ та ЕГ за результатами експерименту (на 1 сторінку).
3. Акти про впровадження результатів дослідження в освітній процес чи виробництво.
4. Первинні («сирі») протоколи тестування 150 респондентів.
5. Сконструйована автором структурно-функціональна модель досліджуваного процесу.

Завдання 4. Бібліографічний квест (ДСТУ 8302:2015 vs Міжнародні стилі)

Оформіть одне й те саме джерело (наприклад, наукову статтю вашого наукового керівника або ключову монографію) у трьох різних варіантах:

1. Згідно з національним стандартом ДСТУ 8302:2015 (використовується для списку використаних джерел у дисертації).
2. Згідно з міжнародним стилем APA (7th edition) або Harvard (використовується для списку публікацій здобувача в анотації чи закордонних статтях).
3. Згідно зі стилем Scopus/WoS журналу, у якому ви плануєте опублікувати статтю.

Зверніть увагу на відмінності у використанні скісних рисок, крапок, ком, дужок та курсиву.

Завдання 5. Топологія та архітектура нумерації

Помилки в нумерації та внутрішніх посиланнях часто виникають при редагуванні великих текстів.

Складіть схематичний фрагмент змісту другого розділу вашої дисертації, продемонструвавши правильну ієрархічну нумерацію: розділу, підрозділів, пунктів та підпунктів (наприклад: 2.1., 2.1.1., 2.1.1.1.).

Нижче під схемою змоделюйте правильне оформлення посилань у тексті на: цей розділ, рисунок у підрозділі 2.2 та таблицю у підрозділі 2.1 (згідно з вимогами: «...як видно з рис. 2.2...», «...дані наведено в табл. 2.1...»).

Завдання 6. Оформлення додатків за стандартом

Уявіть, що у вас є три додатки: Інструкція до спецкурсу, Акт впровадження та Таблиця статистичних розрахунків.

Напишіть текстову модель оформлення першої сторінки кожного додатка. Продемонструйте:

Де саме пишеться слово «Додаток» та яка гарнітура літер використовується (А, Б, В... чи 1, 2, 3...)?

Як оформлюється тематичний заголовок додатка?

Як нумеруються рисунки, таблиці та формули всередині додатка (наприклад, якщо таблиця міститься в Додатку Б)?

Завдання 7. Експертиза технічних параметрів (Нормоконтроль)

Складіть зведену таблицю технічних вимог до текстового редактора (MS Word / LaTeX) для оформлення вашого рукопису. Заповніть праву колонку точними числовими параметрами та вимогами МОН України:

Технічний параметр	Вимога стандарту (значення, назва, розмір)
Основний шрифт (гарнітура)	...
Кегль (розмір стенового тексту)	...
Міжрядковий інтервал	...
Розміри полів (ліве, праве, верхнє, нижнє)	...
Абзацний відступ (відступ першого рядка)	...
Нумерація сторінок (де розміщується, чи нумерується титул?)	...
Оформлення підписів до рисунків (де розміщується підпис?)	...
Оформлення назв таблиць (де розміщується назва?)	...

Завдання 8. Кейс «Знайди помилку в макеті сторінки»

Проаналізуйте вигаданий опис технічного стану сторінки рукопису, який приніс аспірант на нормоконтроль:

«Текст дисертації набрано шрифтом Arial, 12 кеглем, з інтервалом 1.0. Ліве поле встановлено 10 мм для економії паперу, а праве — 30 мм. Номер сторінки поставлено внизу по центру, включно з титульним аркушем, на якому чітко видно цифру "1". Назва Таблиці 2.1 розміщена під самою таблицею посередині, а підпис до Рисунка 2.2 — над рисунком з вирівнюванням по лівому краю».

Виступіть у ролі технічного редактора видавництва або секретаря спеціалізованої вченої ради. Запишіть перелік усіх виявлених порушень (не менше 5) та надайте виправлений варіант технічних налаштувань сторінки.

10 запитань для самоперевірки:

1. Які основні структурні елементи повинна містити дисертація згідно з вимогами МОН України?
2. Яка інформація має бути обов'язково представлена в анотації до дисертації?
3. У чому полягає відмінність між основною частиною дисертації та додатками?
4. Які вимоги висуваються до оформлення списку використаних джерел у дисертації?
5. Які основні пункти повинен містити вступ дисертації?
6. Як правильно нумеруються розділи, підрозділи, пункти та формули в дисертації?
7. Які стилі цитування дозволено використовувати при оформленні списку публікацій?
8. У яких випадках допускається використання анотації третьою мовою?
9. Що має містити додаток до дисертації і як він оформлюється?
10. Які технічні вимоги (шрифт, міжрядковий інтервал, поля) встановлені для оформлення дисертації?

Завдання для самостійної роботи:

1. Назвіть основні структурні елементи дисертації, передбачені чинними нормативними вимогами.
2. Сформулюйте вимоги до оформлення анотації дисертації державною та англійською мовами.
3. Визначте, які відомості обов'язково мають бути включені в список публікацій здобувача.
4. Обґрунтуйте, чому важливо дотримуватися вимог до оформлення таблиць, рисунків і формул у дисертації.
5. Назвіть основні елементи вступу дисертації згідно з офіційними вимогами.

6. Сформулюйте правила оформлення посилань на джерела у тексті дисертації.
7. Охарактеризуйте вимоги до бібліографічного опису джерел відповідно до ДСТУ 8302:2015.
8. Визначте, які матеріали можуть бути включені до додатків дисертації.
9. Поясніть, як слід оформлювати перелік умовних позначень у дисертації.
10. Сформулюйте основні правила цитування та наведення цитат у науковому тексті.
11. Назвіть стилі оформлення наукових публікацій, рекомендовані для використання у списку літератури.
12. Обґрунтуйте, чому кожен структурний елемент дисертації має починатися з нової сторінки.

Тест за темою 8

1. Якою мовою має бути оформлена дисертація відповідно до Вимог МОН України?

- А. Англійською
- Б. Російською
- В. Державною
- Г. Будь-якою на вибір

2. Що не входить до основної структури дисертації?

- А. Анотація
- Б. Основна частина
- В. Рецензія
- Г. Додатки

3. Який обсяг анотації до дисертації згідно з вимогами?

- А. 1 авторський аркуш

- Б. 0,2 – 0,3 авторських аркуша
- В. До 1 сторінки
- Г. До 10 сторінок

4. Скільки ключових слів має містити анотація?

- А. До 3
- Б. До 10
- В. Від 5 до 15
- Г. Не менше 20

5. Що обов'язково вказується у вступі дисертації?

- А. Список літератури
- Б. Мета і завдання дослідження
- В. Повна методологія науки
- Г. Умови вступу до аспірантури

6. Який елемент дисертації містить опис результатів дослідження здобувача?

- А. Титульний аркуш
- Б. Анотація
- В. Основна частина
- Г. Список літератури

7. Яке правило стосується оформлення формул у тексті дисертації?

- А. Формули подаються лише у додатках
- Б. Формули не нумеруються
- В. Формули виділяють з тексту вільними рядками та нумерують
- Г. Формули дозволено подавати лише словами

8. Яким є рекомендований шрифт для оформлення тексту дисертації?

- А. Arial, кегль 12
- Б. Times New Roman, кегль 14
- В. Calibri, кегль 11
- Г. Courier New, кегль 12

9. Як оформлюється список використаних джерел у дисертації?

- А. Обов'язково за алфавітом
- Б. Тільки за роками
- В. На вибір здобувача згідно з ДСТУ 8302:2015 або іншими стилями
- Г. Лише за зростанням значущості джерел

10. Який додаток є обов'язковим у дисертації?

- А. Бібліографія іноземною мовою
- Б. Список публікацій здобувача та відомості про апробацію
- В. Переклад дисертації на 3 мови
- Г. Повні тексти джерел, використаних у дослідженні

Тема 9

ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧА

План

1. Внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на ефективність наукової діяльності здобувача.
2. Специфіка втоми при розумовій праці, порівняно з фізичною.
3. Працездатність людини протягом доби.
4. Індивідуальні особливості під час планування власного робочого часу.
5. Основні вимоги до організації робочого місця здобувача.

6. Роль наукового керівника у процесі підготовки дисертаційного дослідження.

Практичні завдання:

Завдання 1. SWOT-аналіз особистої наукової ефективності

Ефективність дисертанта залежить від балансу внутрішніх (мотивація, здоров'я, навички) та зовнішніх (умови в країні, фінансування, доступ до баз даних) чинників. Побудуйте SWOT-матрицю власної наукової діяльності:

S (Strengths – Сильні сторони): Які ваші внутрішні якості чи навички допомагають вам (наприклад: висока самодисципліна, знання англійської мови, досвід роботи в галузі)?

W (Weaknesses – Слабкі сторони): Що вам заважає зсередини (наприклад: синдром самозванця, прокрастинація, невміння відмовляти)?

O (Opportunities – Можливості): Які зовнішні чинники ви можете використати (наприклад: гранти, стажування, безкоштовний доступ до Scopus від університету)?

T (Threats – Загрози): Які зовнішні форс-мажори є критичними (наприклад: відключення світла, повітряні тривоги, велике викладацьке/робоче навантаження)?

Напишіть 3 конкретні кроки, як мінімізувати вплив слабких сторін за рахунок нових можливостей.

Завдання 2. Проектування індивідуального плану психогієни розумової праці

Розумова втома підступніша за фізичну: вона не викликає миттєвого болю в м'язах, але руйнує когнітивні функції (увагу, пам'ять) та призводить до професійного вигорання.

Опишіть ваші особисті «симптоми-маркери» початку розумової втоми (наприклад: перерхитування одного речення по 5 разів, дратівливість, тяга до безцільного гортання соцмереж).

Розробіть «План швидкого перезавантаження», що складається з 3–4 технік деградації втоми (тривалістю від 5 до 15 хвилин), які підходять саме вам (наприклад: техніка дихання квадратом, зміна діяльності на фізичну, інформаційний детокс). Поясніть, чому просте «лежання в телефоні» не є відпочинком для мозку.

Завдання 3. Оптимізація дисертаційного графіка

Протягом доби працездатність людини має два піки (орієнтовно 9:00–12:00 та 16:00–18:00) та періоди спаду.

1. Визначте свій хронотип («жайворонок», «голуб», «сова») та зафіксуйте особисті 2-3 години максимальної інтелектуальної концентрації протягом доби.

2. Розподіліть завдання дисертаційного проєкту за рівнем складності та прив'яжіть їх до вашого добового біоритму. Заповніть таблицю:

Рівень складності завдання	Конкретна дія дисертанта	Оптимальний час доби
Стратегічні завдання (Глибока концентрація)	<i>Написання тексту підрозділу, аналіз суперечностей, моделювання</i>	<i>Наприклад: 09:00 – 11:30</i>
Рутинні наукові завдання (Середній рівень)	<i>Пошук літератури, оформлення списку джерел, переклад статей</i>	...
Технічні / Організаційні завдання (Низький рівень)	<i>Друк документів, надсилання листів, упорядкування файлів на диску</i>	...

Завдання 4. Тайм-менеджмент

Складіть тайм-план на найближчий робочий тиждень, використовуючи метод «блочного планування» (Time Blocking).

Виділіть у календарі недоторканні блоки часу (так звані *Deep Work Blocks* тривалістю 1,5–2 години), призначені виключно для роботи над текстом дисертації.

Пропишіть правила захисту цього часу (вимкнені сповіщення, попередження колег чи родини). Наприкінці тижня зробіть рефлексивний аналіз: скільки блоків вдалося реалізувати і що стало причиною зриву планів, якщо це відбулося.

Завдання 5. Аудит та цифрова ергономіка робочого місця науковця

Проведіть критичний аудит свого реального робочого місця (вдома або в університеті) за двома векторами:

1. Фізичний простір: Оцініть якість освітлення, висоту столу та стільця (чи відповідають вони правилам профілактики тунельного синдрому та болю в спині), наявність свіжого повітря.

2. Цифровий простір (Digital Workplace): Опишіть вашу систему організації файлів дисертації. Чи використовуєте ви хмарні сховища (Google Drive, OneDrive) для автоматичного бекапу? Чи налаштовані у вас менеджери бібліографічних посилань (Zotero, Mendeley)?

Запропонуйте 3 прості та швидкі покращення для вашого робочого місця, які підвищать вашу концентрацію.

Завдання 6. Конструювання меморандуму взаємодії з науковим керівником

Науковий керівник – це стратегічний ментор, а не шкільний вчитель. Ефективна взаємодія з ним потребує чітких правил (дорожньої карти комунікації).

Розробіть індивідуальний проект «Меморандуму взаємодії», давши письмові відповіді на такі питання (ці відповіді стануть основою для розмови з керівником):

1. Регламент зустрічей: як часто та в якому форматі (онлайн/офлайн, раз на два тижні, раз на місяць) ви узгоджуєте проміжні результати?

2. Правила фідбеку: за скільки днів до зустрічі ви маєте надіслати текст розділу керівнику, щоб він встиг його прочитати? У якому вигляді ви очікуєте правки (коментарі в Google Docs, усне обговорення)?

3. Межі відповідальності: за які питання відповідаєте ви одноосібно (наприклад: збір даних, первинна чернетка, пошук джерел), а де вам необхідна експертна допомога керівника (наприклад: коригування назви теми, вибір ради для захисту, вирішення суперечливих наукових питань)?

Складіть орієнтовний порядок денний для вашої наступної зустрічі з науковим керівником, що складається з 3 конкретних питань.

10 *запитань для самоперевірки:*

1. Які внутрішні та зовнішні чинники впливають на ефективність наукової діяльності здобувача?

2. У чому полягає специфіка втоми при розумовій праці, порівняно з фізичною?

3. Як змінюється працездатність людини протягом доби? Які періоди є найпродуктивнішими?

4. Які індивідуальні особливості слід враховувати здобувачу під час планування власного робочого часу?

5. Якими є основні вимоги до організації робочого місця здобувача?

6. Які умови мікроклімату (температура, вологість, освітлення) сприяють підвищенню продуктивності розумової праці?

7. Як правильно організувати розміщення документів на робочому столі?

8. Яку роль відіграє науковий керівник у процесі підготовки дисертаційного дослідження?

9. Які вимоги висуваються до наукового керівника відповідно до українського законодавства?

10. Чому важливо враховувати як фізичний, так і психоемоційний стан під час організації наукової діяльності?

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте, які внутрішні та зовнішні фактори впливають на ефективність наукових досліджень здобувача.
2. Сформулюйте, як змінюється рівень працездатності протягом доби.
3. Обґрунтуйте, чому розумова праця вимагає більш тривалого відпочинку, ніж фізична.
4. Назвіть, які умови приміщення сприяють продуктивній роботі здобувача.
5. Охарактеризуйте, як повинна бути організована робоча зона здобувача.
6. Поясніть, яку роль відіграє індивідуальний підхід у виборі часу роботи здобувача.
7. Визначте, які характеристики повинні мати стіл і крісло для комфортної роботи.
8. Порівняйте, вплив природного та штучного освітлення на продуктивність праці.
9. Поясніть, як звукове середовище впливає на організацію праці здобувача.

10. Назвіть, ключові вимоги до особистості наукового керівника згідно з міжнародними стандартами.
11. Сформулюйте, основні обов'язки наукового керівника в Україні відповідно до чинного Порядку.
12. Обґрунтуйте, чому науковий керівник вважається важливим чинником успішної наукової діяльності здобувача.

Тест за темою 9

1. Що є основною умовою ефективної розумової праці здобувача?

- А. Високий рівень фізичної активності
- Б. Зменшення тривалості сну
- В. Фізичне здоров'я та наполегливість
- Г. Робота вночі

2. Яка особливість розумової праці?

- А. Вона не потребує відпочинку
- Б. Втома накопичується поступово, а перевтомлення настає раптово
- В. Перевтома не характерна
- Г. Втома зникає миттєво

3. До зовнішніх факторів, що впливають на ефективність дослідження, належить:

- А. Рівень IQ
- Б. Рівень освіти
- В. Організація робочого місця
- Г. Мотивація

4. У який період доби працездатність найнижча?

- А. З 12 до 15 год
- Б. З 22 до 3 год
- В. З 16 до 18 год
- Г. З 6 до 12 год

5. Який колір стін є найбільш сприятливим для зору в робочому приміщенні?

- А. Синій
- Б. Зелений з різними відтінками
- В. Жовтий
- Г. Білий

6. Яка рекомендована відстань між монітором і обличчям здобувача?

- А. 20 см
- Б. 30 см
- В. 40 см
- Г. 50 см

7. Як розміщуються документи на робочому столі для оптимальної організації праці?

- А. Опрацьовані – зліва, не опрацьовані – справа
- Б. Не опрацьовані – зліва, опрацьовані – справа
- В. У центрі столу
- Г. За алфавітом у шухляді

8. Яка температура вважається оптимальною для розумової праці?

- А. 16–18°C
- Б. 18–20°C
- В. 20–24°C
- Г. 22–24°C

9. Який тип освітлення сприяє вищій продуктивності праці?

- А. Люмінесцентне
- Б. Природне
- В. Неонове
- Г. Світлодіодне

10. Яку ключову роль виконує науковий керівник у підготовці здобувача?

- А. Психологічна підтримка
- Б. Наукове керівництво, консультації та контроль виконання плану
- В. Перевірка граматики тексту
- Г. Захист дисертації перед радою

Тема 10

**ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ПРОЄКТУ.
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ**

План.

1. Структурні елементи дисертаційного проєкту.
2. Вимоги до оформлення дисертаційного проєкту (шрифт, інтервал, поля, обсяг).
3. Вимоги до наукових публікацій, що засвідчують результати дисертації.
4. Апробація результатів дисертаційного дослідження.
5. Критерії наукових публікацій для зарахування до результатів дисертації.
6. Документи, що підтверджують практичне значення результатів дисертації.

7. Види порушень академічної доброчесності, що можуть стати підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії.

Практичні завдання:

Завдання 1. Технічний та структурний самоаудит рукопису

Уявіть, що ваш рукопис передано на первинний нормоконтроль перед попереднім захистом на кафедрі. Складіть «Декларацію технічної відповідності» вашого дисертаційного проєкту вимогам МОН України.

Заповніть форму самоперевірки:

1. Обсяг основного тексту: скільки сторінок займає текст від Вступу до Висновків (без списку джерел та додатків)? Чи відповідає це нормі вашої спеціальності?
2. Геометрія сторінки: перевірте параметри полів у вашому текстовому редакторі (ліве, праве, верхнє, нижнє у міліметрах). Поясніть, чому ліве поле є найбільшим.
3. Гарнітура: зазначте шрифт, кегль та міжрядковий інтервал, використані в роботі.

Завдання 2. Підготовка публікаційного портфоліо за європейськими стандартами

Чинні вимоги до здобувачів ступеня доктора філософії (Ph.D.) в Україні орієнтовані на європейський науковий простір (Open Science, обов'язкова наявність цифрових ідентифікаторів DOI).

Укладіть «Реєстр наукових праць здобувача», які ви вже опублікували або плануєте подати до друку для зарахування результатів дисертації.

Оформіть його у вигляді таблиці:

Назва статті	Назва журналу (категорія «Б» України або Scopus/WoS)	Наявність DOI / Посилання на Open Access	Який конкретно результат дисертації (завдання) відображено у статті?
Стаття 1...	Наприклад: «Педагогічні науки», Кат. Б	Є / https://doi.org/...	Вирішено завдання №1 (теоретичний аналіз)
Стаття 2...

Перевірте, чи виконується нормативна вимога щодо мінімальної кількості публікацій та наявності міжнародних статей/видань у реєстрах Scopus/WoS (відповідно до чинної постанови КМУ).

Завдання 3. Проектування карти апробації.

Апробація – це публічне оприлюднення результатів на наукових конференціях, семінарах чи симпозіумах.

1. Випишіть 3–4 ключові конференції (міжнародні або всеукраїнські), на яких ви виступали з доповідями за темою дисертації. Наведіть назви тез доповідей.

2. Уявіть, що ви зустріли провідного європейського експерта у вашій галузі в ліфті, і у вас є рівно 90 секунд (до 150 слів), щоб презентувати сутність вашого дисертаційного проекту. Напишіть текст цього виступу українською (або англійською) мовою. Структура: *Яку проблему розв'язуєте? Яке ваше рішення (новизна)? Який практичний ефект?*

Завдання 4. Конструювання юридично-доказової бази (акти впровадження)

Практичне значення дисертації обов'язково має бути підтверджено офіційними документами (актами впровадження, довідками про позитивні результати використання).

Розробіть макет (чернетку) Акта про впровадження результатів вашого дослідження в реальну практику (в освітній процес університету, діяльність підприємства чи установи).

Обов'язково відобразіть у тексті акта: яка саме ваша розробка (методичні рекомендації, програма, спецкурс, технологічна модель) була впроваджена, в який період, для якої цільової аудиторії та який конкретно ефект (економічний, соціальний, педагогічний) це дало.

Завдання 5. Академічний комплаєнс-контроль (захист від порушень доброчесності)

Порушення академічної доброчесності є безумовною підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня Ph.D.

Проаналізуйте три наведені типові ситуації (антикейси). Дайте їм правову та етичну оцінку, визначивши вид порушення відповідно до Закону України «Про освіту» (*академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, корупція, академічний саботаж*):

Кейс А: аспірант використав у третьому розділі дисертації тексти та таблиці зі своїх власних статей, опублікованих у співавторстві з науковим керівником, але не зробив у тексті дисертації посилань на ці статті, вважаючи, що це його особистий матеріал.

Кейс Б: при проведенні експерименту вибірка становила лише 15 осіб, що не давало статистично значущих результатів. Аспірант у програмі Excel штучно «розмножив» дані до 150

респондентів, довшими цифрами підігнавши результат під математичний критерій Стьюдента.

Кейс В: дисертант переклав фрагмент свіжої англомовної статті європейського вченого за допомогою штучного інтелекту, трохи змінив порядок слів у реченнях і вставив у теоретичний розділ без посилання на оригінал.

Опишіть, які інструменти (антиплагіатні програми типу Unicheck, StrikePlagiarism тощо) та аналітичні прийоми ви застосовуєте в процесі написання рукопису, щоб гарантувати 100% чистоту тексту.

10 запитань для самоперевірки:

1. Які основні структурні елементи повинен містити дисертаційний проєкт?
2. У чому полягає різниця між об'єктом і предметом дослідження?
3. Яким чином обґрунтовується актуальність теми дисертації?
4. Які складові входять до методологічних засад дисертаційного дослідження?
5. Які вимоги висуваються до оформлення дисертаційного проєкту (шрифт, інтервал, поля, обсяг)?
6. Які основні вимоги до наукових публікацій, що засвідчують результати дисертації?
7. Що таке апробація результатів дисертаційного дослідження і як вона здійснюється?
8. Яким критеріям мають відповідати наукові публікації, щоб бути зарахованими до результатів дисертації?
9. Які документи підтверджують практичне значення результатів дисертації?
10. Які види порушень академічної доброчесності можуть стати підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії?

Завдання для самостійної роботи:

1. Обґрунтуйте актуальність вибраної теми дисертаційного дослідження у контексті сучасних філософських студій.
2. Визначте основні складові дисертаційного проекту, які є обов'язковими до включення.
3. Сформулюйте мету і завдання дисертації на прикладі власного дослідницького проекту.
4. Назвіть вимоги до оформлення дисертаційного проекту згідно з лекційними рекомендаціями.
5. Проаналізуйте структуру дисертаційної роботи та поясніть доцільність кожної її частини.
6. Охарактеризуйте об'єкт і предмет дослідження, пояснивши різницю між ними.
7. Визначте основні елементи, які мають бути присутніми в науковій статті, що відображає результати дисертації.
8. Обґрунтуйте вибір методології дослідження і поясніть її зв'язок із цілями роботи.
9. Поясніть, які джерела входять до джерельної бази дослідження і як їх слід оформлювати.
10. Назвіть типи наукових публікацій, які зараховуються як оприлюднення основних результатів дисертації.
11. Визначте критерії академічної доброчесності, дотримання яких є обов'язковим у дисертаційному дослідженні.
12. Сформулюйте вимоги до апробації та впровадження результатів дисертації відповідно до чинного порядку атестації.

Тест за темою 10

- 1. Яким документом завершується курс «Розробка дисертаційного проєкту»?**
 - А) Есе
 - Б) Дисертаційний проєкт
 - В) Рецензія
 - Г) Наукова стаття

- 2. Який з нижченаведених елементів не є обов'язковим у структурі дисертаційного проєкту?**
 - А) Об'єкт і предмет дослідження
 - Б) Методологічні засади дослідження
 - В) Конспект дисертації
 - Г) Вибір теми дослідження

- 3. Яка основна різниця між об'єктом і предметом дослідження?**
 - А) Об'єкт – це кінцева мета, предмет – джерела
 - Б) Об'єкт – метод дослідження, предмет – форма викладу
 - В) Об'єкт – загальне явище, предмет – його конкретний аспект
 - Г) Предмет – загальна проблема, об'єкт – її приклад

- 4. Який шрифт передбачено для оформлення дисертаційного проєкту?**
 - А) Arial
 - Б) Calibri
 - В) Times New Roman
 - Г) Verdana

- 5. Яка міжрядкова відстань (інтервал) має бути встановлена у тексті дисертаційного проєкту?**
- А) 1
 - Б) 2
 - В) 1,0
 - Г) 1,5
- 6. Яка кількість наукових публікацій повинна висвітлювати основний зміст дисертації?**
- А) Щонайменше 2
 - Б) Щонайменше 3
 - В) Щонайменше 4
 - Г) Не передбачено обмежень
- 7. Яка публікація прирівнюється до двох зарахованих публікацій?**
- А) Будь-яка монографія
 - Б) Стаття у виданні з Q1–Q3 (Scopus або WoS)
 - В) Доповідь на конференції
 - Г) Публікація на вебсайті університету
- 8. Що є обов'язковою умовою апробації результатів дисертації?**
- А) Публікація наукової книги
 - Б) Запис у трудовій книжці
 - В) Участь у конференціях, симпозіумах тощо
 - Г) Публікація в соціальних мережах
- 9. У якому вигляді подається дисертаційний проєкт викладачеві?**
- А) Тільки в паперовому вигляді
 - Б) Тільки на електронну пошту
 - В) Рукописний варіант

Г) В електронному та паперовому примірниках

10. Яке порушення є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії?

А) Відсутність презентації

Б) Неоформлений список літератури

В) Невчасне подання роботи

Г) Академічна недоброчесність (плагіат, фальсифікація тощо)

КЛЮЧІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ:

Тест за темою 1 (правильні відповіді)

- 1. В.** Пізнання – від живого споглядання до абстрактного мислення і від нього – до практики
- 2. В.** Усвідомлена закономірність між фактами
- 3. Г.** Рекреаційна
- 4. Б.** Фундаментальна
- 5. Г.** Теорія
- 6. В.** Посилання на авторитет замість перевірки гіпотез
- 7. В.** Запланований конструктивний результат
- 8. Б.** Дослідний
- 9. Г.** Ідеологічний нейтралітет
- 10. Б.** Вчення, що ґрунтується на антинаукових постулатах

Тест за темою 2 (правильні відповіді)

- 1. В.** Наявність об'єктивних суперечностей
- 2. В.** Недостатнє фінансування школи
- 3. Б.** Оптимізація температурного режиму в класах
- 4. Б.** Фундаментальне
- 5. Б.** Існування передумов у вигляді суджень
- 6. В.** Предмет
- 7. В.** Актуальність
- 8. В.** Процес професійної підготовки
- 9. В.** Замовлені
- 10. В.** Індивідуальний план навчання

Тест за темою 3 (правильні відповіді)

- 1. В.** Спосіб досягнення мети або розв'язання задачі
- 2. В.** Забезпечення ефективного проведення дослідження
- 3. В.** Вчення про структуру, принципи та засоби наукового пізнання
- 4. В.** Три
- 5. В.** Світоглядну функцію та загальнонаукові положення

- 6. Б.** Загальнонаукового
- 7. В.** Конкретно-науковий
- 8. В.** Найбільш значущі властивості об'єкта
- 9. Б.** Обґрунтованість підходів і принципів дослідження
- 10. В.** Посилання на гармонійний розвиток особистості як методологічну базу

Тест за темою 4 (правильні відповіді)

- 1. Б.** Результати експериментів і практичного досвіду
- 2. В.** Аналітичні, експериментальні, підтвердження практикою
- 3. В.** Розділи з викладом результатів дослідження
- 4. Г.** Визначити науковий контекст і недосліджені аспекти
- 5. В.** Цитати повинні бути точними і не спотворювати зміст
- 6. В.** З робіт загального характеру
- 7. Б.** У висновках
- 8. В.** Скорочувати або змінювати формулювання заголовків
- 9. В.** Інструмент для отримання фактичного матеріалу
- 10. Б.** 12 сторінок

Тест за темою 5 (правильні відповіді)

- 1. Б.** Спосіб досягнення мети, розв'язання задачі
- 2. В.** Систему правил використання методів і прийомів дослідження
- 3. Б.** Принципи, засоби і способи наукового пізнання
- 4. Б.** Вчення про методи
- 5. Б.** Функціональний
- 6. В.** Системний
- 7. Б.** Загальнонауковий
- 8. Г.** Методичний
- 9. В.** Виявлення закономірностей навчання, виховання і розвитку
- 10. В.** Обґрунтованість і достовірність

Тест за темою 6 (правильні відповіді)

1. **В.** Збирання фактів, їх опис і систематизація
2. **В.** Перевірені, усвідомлені і зафіксовані факти дійсності
3. **Б.** Отримання фактів та їх обробка і оцінка
4. **В.** Опис, класифікація та аналіз фактів
5. **А.** Спостереження
6. **В.** Анкетування
7. **В.** Швидке збирання даних від великої кількості респондентів
8. **Б.** Педагогічний експеримент
9. **Б.** Природний
10. **В.** Надійність

Тест за темою 7 (правильні відповіді)

1. **В.** Встановлення кількісних залежностей між явищами
2. **Б.** Систематизація та перевірка достовірності результатів
3. **А.** Метод реєстрування
4. **Б.** Метод ранжування
5. **В.** Вимір відношень
6. **А.** Номінальна шкала
7. **В.** t-критерій Стьюдента
8. **В.** Метод моделювання
9. **Б.** Критерій знаків
10. **В.** SPSS

Тест за темою 8 (правильні відповіді)

1. **В.** Державною
2. **В.** Рецензія
3. **Б.** 0,2 – 0,3 авторських аркуша
4. **В.** Від 5 до 15
5. **Б.** Мета і завдання дослідження
6. **В.** Основна частина

7. **В.** Формули виділяють з тексту вільними рядками та нумерують
8. **Б.** Times New Roman, кегль 14
9. **В.** На вибір здобувача згідно з ДСТУ 8302:2015 або іншими стилями
10. **Б.** Список публікацій здобувача та відомості про апробацію

Тест за темою 9 (правильні відповіді)

1. **В.** Фізичне здоров'я та наполегливість
2. **Б.** Втома накопичується поступово, а перевтомлення настає раптово
3. **В.** Організація робочого місця
4. **Б.** З 22 до 3 год
5. **Б.** Зелений з різними відтінками
6. **В.** 40 см
7. **Б.** Не опрацьовані – зліва, опрацьовані – справа
8. **Б.** 18–20°C
9. **Б.** Природне
10. **Б.** Наукове керівництво, консультації та контроль виконання плану

Тест за темою 10 (правильні відповіді)

1. **Б.** Дисертаційний проєкт
2. **Г.** Вибір теми дослідження
3. **В.** Об'єкт – загальне явище, предмет – його конкретний аспект
4. **В.** Times New Roman
5. **Г.** 1,5
6. **Б.** Щонайменше 3
7. **Б.** Стаття у виданні Scopus або WoS
8. **В.** Участь у конференціях, симпозіумах тощо
9. **Г.** В електронному та паперовому примірниках
10. **Г.** Академічна недоброчесність (плагіат, фальсифікація тощо)

Список рекомендованої літератури:

Основна:

1. Методологія та організація науково-педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник для аспірантів галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальностей 011, 015 / упорядники: Гуревич Р. С., Фрицюк В. А., Вінниця : «Твори», 2024. 350 с.

2. Розробка дисертаційного проєкту : навчально-методичний посібник для аспірантів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальностей 011, 014, 015 / Фрицюк В. А., Гуревич Р. С. Вінниця : «Твори», 2022. 238 с.

3. Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України зі змінами від 21.03.2022. №341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

4. Дзьобань О. П. Методологія, організація та технологія наукових досліджень : навч. посіб. для аспірантів. ДНУ «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. академії прав. наук України». Київ; Одеса : Фенікс, 2025. 284 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/metodologiya_2025.pdf

5. Литвин С. Х., Добровольська В. В. Підготовка дослідницького проєкту та презентація результатів наукових досліджень : підручник. Київ : НАКККіМ, 2022. 268 с.

6. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях) навч. посіб. Суми: СНАУ, 2025. 219 с. URL: <https://surli.cc/ajkxsy>

7. Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Організація та методологія наукових досліджень» для аспірантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора

філософії) / уклад.: Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Харків :
Право, 2023. 31 с. URL:
https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/p_OMND-2023.pdf

8. Нові вимоги до оформлення дисертацій. URL:
[http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=single&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=907](http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=single&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=907)

9. Основи наукових досліджень: навчальний посібник /
О. М. Сінчук, Т. М. Берідзе, М. Л. Барановська, О. В. Данілін,
Д. О. Кальмус. Кременчук: ПП Щербатих. 2022. 196 с. URL:
<https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/47228/1/OND-2022.pdf>

10. Пихтіна Н. П. Методологія психолого-педагогічних
досліджень: навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя,
2023. 315 с. URL: <https://surl.li/twgeuf>

11. Підготовка дисертацій в умовах воєнного стану:
актуальні питання та шляхи їх вирішення : Міжнародна
науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут
публічного права, 28 вересня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres,
2024. 176 с. URL: [https://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2024/09/conf_SIPL_CUESC вересень_2024.pdf](https://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2024/09/conf_SIPL_CUESC_veresень_2024.pdf)

12. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації.
Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017. № 40.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17>

13. Пушкар О. І. Методологія та організація наукових
досліджень : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С.
Кузнеця, 2020. 886 с. URL:
<http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23346>

Додаткова:

1. Автоматичне оформлення джерел використаної
літератури. URL: <https://vak.in.ua/>

2. Актуальні питання підготовки дисертацій в умовах

воєнного стану : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Науково-дослідний інститут публічного права. 30 вересня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 256 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0055470.pdf>

3. Вегеш М. Основи наукових досліджень. Методичні матеріали / Видання друге, доповнене. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. 74 с. URL: <https://surli.cc/pbeulp>

4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків: Право, 2019. 368 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/OMND.pdf

5. Завгородня Т.К., Стражнікова І.В. Методологічні засади педагогічних досліджень: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2021. 120 с. <https://kpibs.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/126/2021/03/Навчально-методичний-посібник-до-курсу-МЕТОДОЛОГІЧНІ-ЗАСАДИ-ПЕДАГОГІЧНИХ-ДОСЛІДЖЕНЬ.pdf>

6. Кабінет Міністрів України. Постанова від 6 березня 2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF#Text>

7. Методичні вказівки для самостійної роботи з курсу «Методологія та організація наукових досліджень з психології» для студентів всіх форм навчання / укладач : Стоцький Я. В. Тернопіль : ТНТУ, 2025. 40 с. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/48163/1/samost._%20o%20b.%20psykholohiyi_2025.pdf

8. Основи наукових досліджень: навчально-методичний посібник для студентів та аспірантів всіх форм навчання спеціальностей 053 «Психологія», 011 «Освітні, педагогічні науки», 232 «Соціальне забезпечення» / О. Г. Романовський, А. І. Черкашин, Л. М. Грень та ін. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. 150 с. URL: <https://surl.li/jqlzto>

9. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук. Наказ Міністерства освіти України від 23.09.2019 р. № 1220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19#Text>

10. Сяєв А. В. Методологія та організація наукових досліджень: конспект лекцій. Дніпро: ДНУ, 2025. 72 с. URL: <https://surl.li/yfxxim>

РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо)

Ці Рекомендації розроблені для застосування членами експертних рад Міністерства освіти і науки України з питань проведення експертизи дисертацій, спеціалізованими вченими радами із захисту дисертацій в закладах вищої освіти і наукових установах та іншими суб'єктами, які здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату і його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо).

Метою Рекомендацій є створення умов для посилення співпраці представників наукових кіл у підготовці кваліфікованих кадрів у різних галузях науки та техніки для забезпечення інноваційного розвитку країни, забезпечення потреб суспільства та держави в одержанні та використанні новітньої науково-технічної інформації.

1. Загальні положення.

Правовою основою Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) (далі – Рекомендації) є Конституція України, закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науковотехнічну інформацію», «Про вищу освіту». У Рекомендаціях використовуються визначені вказаними законами терміни:

1.1. Плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором

цього твору (пункт в ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

1.2. Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства (ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту»)

1.3. Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акту, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо (п. 22 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

1.4. Науково-технічна інформація – будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (абзац другий ст. 1 Закону України «Про науково-технічну інформацію»).

2. Види академічного плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо). Академічним плагіатом є:

2.1. Відтворення в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі тексту іншого автора (інших авторів), обсягом від речення і більше, без посилання на

автора (авторів) відтвореного тексту.

2.2. Відтворення в тексті наукової роботи, повністю або частково, тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту.

2.3. Відтворення в тексті наукової роботи наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без вказування, за яким саме безпосереднім джерелом наведена цитата.

2.4. Відтворення в тексті наукової роботи наведеної в іншому джерелі науково-технічної інформації (крім загальновідомої) без вказування на те, з якого джерела взята ця інформація.

2.5. Відтворення в тексті наукової роботи оприлюднених творів мистецтва без зазначення авторства цих творів мистецтва.

3. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо).

3.1. Будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі з іншого джерела, обов'язково має супроводжуватися посиланням Примітка: під текстом наукової роботи тут і далі розуміється повний текст наукової роботи, з коментарями, примітками, бібліографією, переліком джерел та всіма додатками до основного тексту. на це джерело. Винятки допускаються лише для стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноновживаними.

3.2. Якщо перефразування чи довільний переказ в тексті наукової роботи тексту іншого автора (інших авторів) займає більше одного абзацу, посилання (бібліографічне та/або текстуальне) на відповідний текст та/або його автора (авторів) має міститися щонайменше один раз у кожному абзаці наукової

роботи, крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків (в останньому разі допускається подати одне посилання наприкінці списку).

3.3. Якщо цитата з певного джерела наводиться за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на першоджерело. Якщо цитата наводиться не за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на безпосереднє джерело цитування («цитуються за:»).

3.4. Будь-яка наведена в тексті наукової роботи науково-технічна інформація має супроводжуватися чітким вказуванням на джерело, з якого взята ця інформація. Винятки припускаються лише для загальновідомої інформації, визнаної всією спільнотою фахівців відповідного профілю. У разі використання у науковій роботі тексту нормативно-правового акту достатньо зазначити його назву, дату ухвалення та, за наявності, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції.

3.5. Будь-які відтворені в тексті наукової роботи оприлюднені твори мистецтва мають супроводжуватися зазначенням авторів та назви цих творів мистецтва (якщо вони відомі). У разі використання творів виконавського мистецтва слід зазначити також індивідуальних чи колективних виконавців (якщо вони відомі). Якщо автори/виконавці невідомі, слід зазначити, що вони невідомі. У разі неможливості ідентифікувати автора, назву та/чи виконавців твору слід обов'язково зазначити джерело, з якого взято відтворений твір.

4. Рекомендації щодо виявлення академічного плагіату в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, наукових доповідях, статтях тощо).

4.1. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.1. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак: (а) в тексті іншого

автора (інших авторів) наявний такий чи майже такий текстовий фрагмент обсягом більше одного речення, як в оцінюваній науковій роботі (за винятком стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноживаними); (б) цей текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наявне таке саме речення чи група речень)²; 2 Примітка: за відсутності інших відомостей, раніше створеним тут і далі слід вважати раніше оприлюднений чи переданий для публікації текст. Твори, передані на постійне зберігання до архівних установ, прирівнюються до оприлюднених. (в) автор оцінюваної наукової роботи не посилається на цей текст іншого автора (інших авторів), або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині своєї роботи) так, що незрозуміло, якого саме речення (якої саме групи речень) оцінюваної наукової роботи стосується посилання.

4.2. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.2. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак: (а) в оцінюваній науковій роботі міститься відтворення (повністю або частково) тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ: - обсягом до абзацу без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту, або - обсягом більше абзацу без бібліографічного та/або текстуального посилання на автора (авторів) відтвореного тексту щонайменше один раз у кожному абзаці; (б) відтворюваний текст іншого автора (інших авторів) було створено раніше, ніж оцінювану наукову роботу (або інший ідентичний за змістом текст автора оцінюваної наукової роботи).

4.3. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.3. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак: (а) в оцінюваній

науковій роботі наведено п'ять або більше цитат з третіх джерел саме чи майже в такому обсязі, як вони наведені в іншому джерелі, без вказування на це інше джерело як джерело, з якого запозичені відповідні цитати; (б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора оцінюваної наукової роботи, де наведено такі самі цитати); (в) автор не посилається на це інше джерело, або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання незрозуміло, що саме з цього джерела насправді взяті використані автором цитати з третіх джерел.

4.4. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.4. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак: (а) в іншому джерелі оприлюднена та сама науково-технічна інформація (крім загальновідомої), яка наведена в оцінюваній науковій роботі; (б) це інше джерело було створено раніше, ніж оцінювана наукова робота (або інший текст автора роботи, де наявна та сама науково-технічна інформація); (в) автор не посилається на це інше джерело, або посилається деінде (в списку літератури, в іншій частині свого тексту) так, що з посилання незрозуміло, яку саме науково-технічну інформацію, використану в роботі (крім загальновідомої), автор бере з цього джерела.

4.5. Для констатації різновиду академічного плагіату, визначеного у пункті 2.5. цих Рекомендацій, достатньо встановити одночасну наявність таких ознак: (а) в оцінюваній науковій роботі використані раніше оприлюднені твори мистецтва; (б) автори (та/чи назви, виконавці, джерело) цих творів мистецтва відомі; (в) в оцінюваній науковій роботі автори (та/чи назви, виконавці) цих творів мистецтва не вказані.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖЕНО

Національним агентством

із забезпечення якості вищої освіти протокол від «24» жовтня 2023 року № 16 (45)

(зі змінами протокол від «26» грудня 2023 року № 21 (50),

протокол від «14» травня 2024 року № 10 (60), протокол від «22» жовтня 2024 року № 18 (68))

Порядок розгляду скарг/повідомлень щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

I. Загальні положення

1. Цей Порядок визначає:

процедуру розгляду Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство), зокрема Комітетом з питань етики Національного агентства (далі – Комітет), скарг/повідомлень щодо наявності у захищених в Україні дисертаціях на здобуття наукових ступенів доктора філософії, кандидата наук, доктора наук та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації;

порядок звернення Національного агентства до Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) про позбавлення особи наукового ступеня доктора (кандидата) наук у випадку виявлення в дисертації, наукових публікаціях,

зарахованих за її темою, порушення вимог з питань текстових запозичень без посилання на джерело, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації;

процедуру скасування Національним агентством рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

2. Національне агентство розглядає скарги/повідомлення щодо фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р.

№ 1197 (далі – Порядок 1197), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (далі – Порядок 44), цього Порядку.

3. Національне агентство розглядає питання щодо скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у випадках, визначених пунктом 47 Порядку 44.

Національне агентство розглядає скарги/повідомлення щодо наявності фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертаціях та/або наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертаційного дослідження, за результатами захисту якого видано диплом

доктора (кандидата) наук, та у разі виявлення фактів порушення вимог з питань текстових запозичень без посилання на джерело, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації звертається до МОН про позбавлення особи наукового ступеня.

Національне агентство не розглядає скарги/повідомлення про наявність фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації (наукових публікаціях, зарахованих за її темою), щодо якої (яких) Комітетом з питань етики вже було прийняте рішення про прийняття скарги/повідомлення до розгляду відповідно до абзацу третього пункту 9 Порядку або є рішення суду, що набрало законної сили, яким підтверджено/не підтверджено факт академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у відповідній дисертації та/або наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертаційного дослідження.

Національне агентство не розглядає звернення скарги/повідомлення про наявність фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації в дисертації, наукових публікаціях, зарахованих за її темою, щодо якої (яких) МОН прийнято рішення про скасування рішення докторської ради про присудження наукового ступеня доктора наук, про позбавлення наукового ступеня, про скасування рішення відповідної ради про присудження наукового ступеня та визнання відповідного диплома недійсним у зв'язку із добровільною відмовою особи від наукового ступеня.

4. Скарга/повідомлення щодо наявності у дисертації на здобуття ступеня доктора філософії та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації може бути подана до Національного агентства будь-якою особою, яка є суб'єктом наукової і науково-технічної діяльності.

Скарга/повідомлення щодо наявності у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації може бути подана до Національного агентства будь-якою фізичною (юридичною) особою, радою, в якій проводився захист докторської (кандидатської) дисертації.

5. У скарзі/повідомленні щодо наявності фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертаціях та/або наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертаційного дослідження (далі – скарга/повідомлення) зазначається:

1) найменування органу, до якого подається;

2) прізвище, ім'я, по батькові (у разі наявності) особи (повне найменування юридичної особи), яка подає скаргу/повідомлення (далі – скаржник), її контактні дані (адреса, номер телефона, адреса електронної пошти);

3) бібліографічний опис дисертації, за результатами захисту якої було видано відповідний диплом, та/або наукових публікацій, у яких висвітлені наукові результати дисертаційного дослідження, про наявність у якій (яких) порушення академічної доброчесності подається скарга/повідомлення; контактні дані автора дисертації (за наявності такої інформації в особи, яка подає скаргу/повідомлення);

4) посилання на вимоги, чинні на момент захисту дисертаційного дослідження, порушення яких виявлено заявником (із зазначенням назви та статей (пунктів) відповідного акту);

5) бібліографічний опис джерел неправомірного використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного

посилання та/або інформацію, яка підтверджує факт фабрикації, фальсифікації;

б) URL-адреса вебсторінки Національного репозитарію академічних текстів та/або вебсторінки офіційного вебсайту закладу вищої освіти (наукової установи) або його правонаступника (далі – заклад), спеціалізована вчена рада (разова спеціалізована вчена рада) якого прийняла рішення про присудження наукового ступеня, де розміщено електронний примірник дисертації, про наявність у якій порушення академічної доброчесності подається скарга/повідомлення; та/або URL-адреси сторінок офіційних вебсайтів, де розміщені наукові публікації, зараховані за темою дисертації, про наявність у яких порушення академічної доброчесності подається скарга/повідомлення.

Під офіційним вебсайтом для цілей Порядку розуміється вебсайт, призначений для легального розміщення наукових публікацій – вебресурс репозиторію, бібліотеки, журналу, музею, наукової установи, закладу вищої освіти, органу влади або їх структурних підрозділів тощо;

7) URL-адреса вебсторінки офіційного вебсайту, де розміщено в електронній формі джерело неправомірного використання (за твердженням скаржника) наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного посилання або копія такого джерела (далі – джерело неправомірного використання).

У випадку розміщення джерела неправомірного використання за URL- адресою вебсторінки іншого, ніж офіційний, вебсайту таке джерело повинно містити:

– твір (або його копію) іншого автора (авторів), ніж особа, щодо порушення якою академічної доброчесності подано скаргу/повідомлення;

– вказівку на авторство такого твору;

– вказівку на дату підписання до друку твору (якщо видання, де розміщено твір, її містить) або дату оприлюднення твору, створеного автором (авторами) для розміщення на вебсайті;

– вихідні відомості видання твору (або титульну сторінку рукопису дисертації, першу і другу сторінки автореферату);

– зміст видання твору (або рукопису дисертації).

Для публікації, створеної автором (авторами) для розміщення на вебсайті, вимоги абзаців шостого–сьомого цього підпункту не застосовуються.

У разі невиявлення скаржником розміщення джерела неправомірного використання у мережі Інтернет до Національного агентства надається примірник такого джерела або його електронна копія, про що зазначається у скарзі/повідомленні. Примірник такого джерела або його електронна копія мають відповідати вимогам, встановленим абзацами третім–сьомим підпункту 7 цього пункту.

У випадку надання електронної копії у скарзі/повідомленні має бути зазначено, що вона ідентична примірнику джерела неправомірного використання. Доведення ідентичності примірнику електронної копії джерела неправомірного використання покладається на скаржника;

8) підпис особи, яка подала скаргу/повідомлення, та дата підписання скарги. До скарги/повідомлення додаються:

– порівняльна таблиця в електронній формі із наведенням фрагментів дисертації та/або наукових публікацій, зарахованих за її темою, та відповідних фрагментів опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства (та/або відомостей про вигадкування

фактів чи даних, зміну чи модифікацію вже наявних даних у межах наукових досягнень) – у вигляді файлів форматів PDF і DOCX;

– електронні копії дисертації та/або наукових публікацій, зарахованих за темою дисертаційного дослідження, про наявність у яких порушення академічної доброчесності подається скарга/повідомлення, – у машиночитаному форматі PDF (OCR);

– примірники або електронні копії джерел неправомірного використання у машиночитаному форматі PDF (OCR).

Під машиночитаним форматом для цілей Порядку розуміється формат електронної інформації, структурований таким чином, що дає змогу ідентифікувати, перетворювати та отримувати конкретні дані, включаючи окремі факти та їх внутрішню структуру, без участі людини.

6. Скарга/повідомлення надсилається в електронній формі з накладенням електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, на офіційну адресу електронної пошти Національного агентства.

Датою надходження скарги/повідомлення є дата її реєстрації у секретаріаті Національного агентства.

У випадку додання до скарги/повідомлення, поданої в електронній формі, примірника публікації, про що було зазначено у скарзі/повідомленні, датою надходження до Національного агентства скарги/повідомлення є дата надходження останнього документа.

7. Скарга/повідомлення, що містить приниження честі і гідності особи або виражені у непристойній формі висловлювання, а також анонімне повідомлення не підлягають розгляду. Звинувачення автора наукових досягнень у порушенні академічної доброчесності не можуть

розглядатися як умисне приниження честі і гідності особи.

8. Скарга/повідомлення реєструється у секретаріаті Національного агентства.

Про надходження скарги/повідомлення секретаріат Національного агентства невідкладно повідомляє заступника Голови Національного агентства, до повноважень якого входить відповідний напрямок діяльності.

За дорученням заступника Голови Національного агентства, до повноважень якого входить відповідний напрямок, уповноважений підрозділ секретаріату Національного агентства здійснює перевірку поданої скарги/повідомлення на відповідність вимогам пунктів 3–7 Порядку та надає результати перевірки Голові Комітету у строк до десяти робочих днів від дати надходження.

9. Комітет у строк до семи робочих днів з дня отримання результатів перевірки уповноваженим підрозділом секретаріату Національного агентства приймає рішення:

- у разі невідповідності скарги/повідомлення вимогам пунктів 3–7 Порядку
- про залишення скарги/повідомлення без розгляду;
- у разі відповідності скарги/повідомлення вимогам пунктів 3–7 Порядку – про прийняття скарги/повідомлення до розгляду.

10. У разі залишення Комітетом скарги/повідомлення без розгляду скаржник інформується про прийняте рішення та його підстави.

У разі прийняття Комітетом до розгляду скарги/повідомлення

щодо дисертації (наукових публікацій, зарахованих за її темою) на здобуття наукового ступеня доктора філософії копія скарги/повідомлення протягом п'яти робочих днів з дати прийняття її до розгляду оприлюднюється в

інформаційній системі Національного агентства (оприлюднюється на вебсайті Національного агентства – для скаргу/повідомлень щодо рішень разових рад, утворених до 31 грудня 2021 р.) та надсилається до закладу, разова рада якого прийняла відповідне рішення;

щодо дисертації (наукових публікацій, зарахованих за її темою) на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук, рішення Комітету з додатком у вигляді копії скарги/повідомлення протягом п'яти робочих днів з дати прийняття її до розгляду оприлюднюється на вебсайті Національного агентства, надсилається до закладу, спеціалізована вчена рада якого прийняла рішення про присудження наукового ступеня, а також до особи, стосовно дисертації та/або наукових публікацій якої подано скаргу/повідомлення, якщо спосіб зв'язку з особою відомий.

У випадку отримання від Комітету з питань діяльності разових спеціалізованих вчених рад повідомлення щодо порушення процедури захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, під час розгляду якого виявлені порушення академічної доброчесності, зокрема наявність в дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, Комітет доручає уповноваженому підрозділу секретаріату Національного агентства здійснити перевірку виявлених порушень.

Протягом трьох робочих днів з дня отримання Комітетом повідомлення копія матеріалів щодо виявлених порушень надсилається уповноваженим підрозділом секретаріату Національного агентства до закладу, разова рада якого прийняла відповідне рішення.

11. У разі прийняття Комітетом скарги/повідомлення до розгляду уповноважений підрозділ секретаріату Національного агентства здійснює перевірку викладених у

скарзі/повідомленні (або матеріалах щодо виявлених порушень, визначених пунктом 11 Порядку) відомостей щодо наявності у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у строк до восьми місяців з дня прийняття її до розгляду Комітетом.

Під час розгляду скарги/повідомлення Національне агентство не обмежене наведеною у ній інформацією.

Відкликання скарги/повідомлення не є підставою для припинення її розгляду.

З метою розгляду скарги/повідомлення (матеріалів щодо виявлених порушень, визначених пунктом 11 Порядку) Національне агентство:

- 1) одержує в установленому законодавством порядку від закладів вищої освіти, наукових установ, державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян інформацію, документи та матеріали, необхідні для розгляду відповідних питань;

- 2) залучає членів галузевих експертних рад, експертів Національного агентства, спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їхніми керівниками), а також працівників закладів вищої освіти та наукових установ, міжнародних експертів та/або експертів інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших державах, для встановлення фактів наявності або відсутності академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Уповноважений підрозділ секретаріату Національного агентства може ініціювати призначення Комітетом експертизи (на предмет порушення академічної доброчесності) з одночасним визначенням фахівця (фахівців), якому (яким) доручається проведення експертизи.

12. У межах строку, визначеного абзацом першим

пункту 12 Порядку, уповноважений підрозділ секретаріату Національного агентства передає Голові Комітету звіт перевірки відомостей щодо наявності у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (звіт за наслідками перевірки виявлених порушень академічної доброчесності у випадку, передбаченому пунктом 11 Порядку) з результатами проведеного аналізу виявлених за допомогою відповідного програмного забезпечення фрагментів збігів щодо неправомірного використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного посилання та/або результатами проведеного аналізу доказів, які підтверджують факт фабрикації, фальсифікації (далі – матеріали перевірки).

II. Розгляд скарги/повідомлення щодо порушень академічної доброчесності Комітетом з питань етики

13. Голова Комітету, отримавши від уповноваженого підрозділу секретаріату Національного агентства матеріали перевірки, передає їх протягом сімох робочих днів на ознайомлення членам Комітету та визначає доповідача зі складу Комітету. Доповідач за результатами вивчення матеріалів перевірки подає Голові Комітету мотивований проєкт рішення Комітету.

Якщо матеріалів перевірки скарги/повідомлення недостатньо для її розгляду по суті, доповідач подає до Комітету мотивоване звернення щодо необхідності здійснення додаткового аналізу обставин або проведення експертизи.

Комітет на найближчому засіданні:

– у разі визнання звернення обґрунтованим приймає рішення про здійснення додаткового аналізу або проведення

експертизи;

– у разі визнання звернення необґрунтованим приймає рішення про заміну доповідача.

Голова Комітету у строк до п'ятнадцяти робочих днів з дня отримання від доповідача проєкту рішення скликає засідання Комітету для розгляду скарги/повідомлення.

У випадку неможливості або неналежного виконання доповідачем своїх обов'язків Комітет на найближчому засіданні приймає рішення про заміну доповідача.

14. Інформація про дату, час і місце розгляду скарги/повідомлення на засіданні Комітету, а також проєкт рішення Комітету та результати проведеного аналізу у разі виявлення за допомогою відповідного програмного забезпечення фрагментів збігів щодо неправомірного використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного посилання та/або результатами проведеного аналізу доказів, які підтверджують (у разі наявності) факт фабрикації, фальсифікації, представлені у вигляді порівняльної таблиці, не пізніше ніж за десять днів до дати проведення засідання Комітету надсилаються електронною поштою скаржнику, закладу, спеціалізована вчена рада якого прийняла рішення про присудження наукового ступеня, та особі, стосовно дисертації та/або наукових публікацій якої розглядається скарга/повідомлення, якщо відомо про спосіб зв'язку з особою. Інформація про дату, час і місце розгляду скарги/повідомлення на засіданні Комітету у той самий строк оприлюднюється на вебсайті Національного агентства.

Участь зазначених осіб і представника закладу у засіданні Комітету не є обов'язковою. Вказані особи вважаються повідомленими про дату, час і місце засідання з дня, наступного за днем оприлюднення відповідної інформації на вебсайті Національного агентства.

15. Скаржник, заклад, та особа, стосовно дисертації та/або наукових публікацій якої розглядається скарга/повідомлення, особисто та/або через своїх уповноважених осіб (представників) мають право:

1) після дати прийняття до розгляду скарги/повідомлення Комітетом та не пізніше дня, наступного за днем оприлюднення Національним агентством повідомлення про дату розгляду на засіданні Комітету, подавати письмові пояснення стосовно інформації у скарзі/повідомленні щодо наявності у дисертації та/або наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, а також будь-які документи та матеріали в електронній формі (у машиночитаному форматі) на спростування (підтвердження) викладених у скарзі доводів або відмовитися від надання будь-яких пояснень;

2) подавати заяви про відвід члена Комітету відповідно до пункту 19 цього Порядку.

16. Комітет розглядає скаргу/повідомлення на своєму засіданні у порядку, визначеному Положенням про комітети Національного агентства, з урахуванням особливостей, визначених цим Порядком.

Засідання Комітету складається з відкритої та закритої частин.

17. Скаржник, заклад, особа, стосовно дисертації та/або наукових публікацій якої розглядається скарга/повідомлення, їхні уповноважені особи (представники) мають право бути присутніми під час розгляду скарги/повідомлення Комітетом на відкритій частині засідання.

На запрошення Комітету можуть бути присутні інші особи.

18. У разі наявності у члена Комітету реального або

потенційного конфлікту інтересів або за наявності інших підстав, що можуть свідчити про його упередженість під час розгляду скарги/повідомлення на засіданні Комітету, за рішенням Комітету він відводиться від відповідного розгляду.

Рішення про відвід члена Комітету приймається на підставі письмової заяви особи, яка має право бути присутньою на засіданні, або заяви про самовідвід члена Комітету. Заява подається до початку розгляду скарги/повідомлення на засіданні Комітету.

Член Комітету не бере участь у вирішенні питання щодо власного відводу або самовідводу.

19. Комітет починає розгляд з доповіді доповідача, який викладає підстави прийняття матеріалів до розгляду, встановлені та досліджені обставини, висновок по суті питання. Особи, визначені пунктом 18 Порядку, надають пояснення, відповідають на запитання за умови надання їм слова головуєчим на засіданні. Комітет може прийняти мотивоване рішення про позбавлення права участі в засіданні Комітету тих осіб, які перешкоджають його проведенню.

20. Будь-які документи чи свідчення про наявність або відсутність у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації не є вирішальними, не мають наперед визначеного значення для Комітету і враховуються в сукупності з іншими документами та матеріалами при прийнятті рішень відповідно до цього Порядку.

21. За наслідками розгляду скарги/повідомлення Комітет на закритій частині засідання приймає одне з таких рішень:

1) про внесення на розгляд Національного агентства подання про наявність у дисертації та/або наукових

публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації на здобуття відповідного наукового ступеня, фактів порушення вимог з питань текстових запозичень без посилання на джерело, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації;

2) про внесення на розгляд Національного агентства подання про відсутність у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації на здобуття відповідного наукового ступеня, фактів порушення вимог з питань текстових запозичень без посилання на джерело, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Подання готується Комітетом та повинно включати: результати здійсненого аналізу доказів, які підтверджують факт фабрикації, фальсифікації; результати проведеного аналізу виявлених за допомогою відповідного програмного забезпечення фрагментів збігів щодо неправомірного використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного посилання; посилання на норми законодавства.

Подання вноситься Комітетом на розгляд Національного агентства у строк до десяти робочих днів від дня прийняття рішення Комітетом.

Рішення Комітету у той самий строк оприлюднюється на вебсайті Національного агентства.

III. Прийняття рішення Національним агентством за поданням Комітету з питань етики

22. Подання Комітету розглядається на засіданні Національного агентства.

23. Інформація про дату, час і місце проведення засідання Національного агентства для розгляду подання Комітету повідомляється не пізніше ніж за п'ять робочих днів

до дати проведення засідання скаржнику, закладу та особі, стосовно дисертації та/або наукових публікацій якої розглядається скарга/повідомлення, якщо відомо про спосіб зв'язку з особою, та оприлюднюється на вебсайті Національного агентства. Участь зазначених осіб і представника закладу у засіданні Національного агентства не є обов'язковою.

24. Присутні особи, визначені пунктом 24 Порядку, надають пояснення, відповідають на запитання за умови надання їм слова головуючим на засіданні.

Національне агентство може прийняти мотивоване рішення про позбавлення права участі в засіданні Національного агентства тих осіб, які перешкоджають його проведенню.

25. Питання відводу та самовідводу у разі наявності у члена Національного агентства реального або потенційного конфлікту інтересів або за наявності інших підстав, що можуть свідчити про його упередженість під час розгляду подання, визначаються відповідно до пункту 19 Порядку.

26. Національне агентство за результатами розгляду подання Комітету з питань етики щодо присудженого ступеня доктора філософії приймає одне з таких рішень:

1) про скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації;

2) про залишення рішення разової ради в силі.

27. Національне агентство за результатами розгляду подання Комітету з питань етики щодо присудженого наукового ступеня доктора (кандидата) наук приймає одне з таких рішень:

1) про виявлення в дисертації, за якою присуджено

науковий ступінь доктора (кандидата) наук, та/або наукових публікаціях, зарахованих за її темою, порушення вимог з питань текстових запозичень без посилання на джерело, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та звернення до МОН про позбавлення особи відповідного наукового ступеня;

2) про невиявлення в дисертації, за якою присуджено науковий ступінь доктора (кандидата) наук, та/або наукових публікаціях, зарахованих за її темою, порушення вимог з питань текстових запозичень без посилання на джерело, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

28. Протягом п'яти робочих днів з дати прийняття рішення Національного агентства секретаріат Національного агентства оприлюднює рішення на вебсайті Національного агентства (вносить відповідні відомості до інформаційної системи Національного агентства) та доводить його до відома скажника, закладу та особи, стосовно дисертації та/або наукових публікацій якої розглядалася скарга/повідомлення, якщо спосіб зв'язку з такою особою відомий.

29. Рішення Національного агентства про скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації повинно включати застосування обмежень, передбачених частиною шостою статті 6 Закону України «Про вищу освіту».

30. Рішення Національного агентства про скасування рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з виявленням у дисертації та/або наукових публікаціях, у яких висвітлені наукові результати дисертації, фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації доводиться до відома МОН і технічного

адміністратора Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

У випадку, якщо рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії було затверджене рішенням МОН, копія рішення Національного агентства про його скасування надсилається протягом трьох робочих днів до МОН.

31. Копія рішення Національного агентства про виявлення в дисертації, за якою було присуджено науковий ступінь доктора (кандидата) наук, та/або наукових публікаціях, зарахованих за її темою, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, надсилається до МОН разом із супровідним листом і зверненням про позбавлення відповідного наукового ступеня.

У зверненні зазначаються результати проведеного аналізу доказів, які підтверджують факт фабрикації, фальсифікації та/або результати аналізу виявлених за допомогою відповідного програмного забезпечення фрагментів збігів щодо неправомірного використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів без відповідного посилання, посилання на норми законодавства.

32. Витрати, понесені Національним агентством під час перевірки скарги/повідомлення, що виявилася завідомо безпідставною або містила завідомо неправдиві відомості, можуть бути стягнуті з особи, яка подала скаргу/повідомлення, у судовому порядку.

33. Рішення Національного агентства може бути оскаржене в судовому порядку.

Зміст

Передмова.....	3
Понятійний апарат дослідження.....	6
Принципи й методи наукового пізнання. вибір теми дослідження.....	14
Методологічні і теоретичні засади педагогічного дослідження.....	22
Структура і зміст дисертації.....	30
Теоретичні методи дослідження.....	40
Емпіричні методи дослідження.....	48
Методи математичної обробки в педагогіці.....	56
Правила оформлення рукопису дисертації (Ph.D).....	63
Ефективна організація діяльності здобувача.....	71
Презентація дисертаційного проєкту. Інформаційно-аналітичне забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні.....	79
Список рекомендованої літератури.....	92
Додатки.....	96